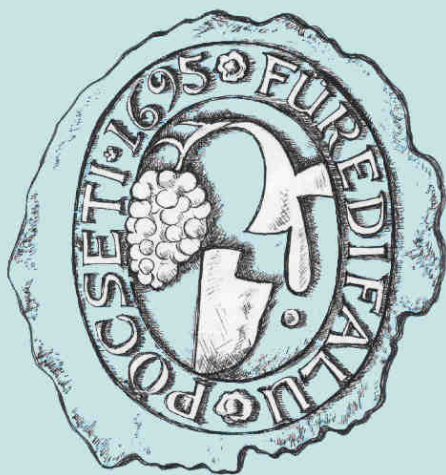




FÜREDI HISTÓRIA

HELYTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

XIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM 34.

2013.



Szuhács (Havas) Mária teniszbajnoki érme
(1934)
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)



Szuhács (Havas) Mária teniszbajnoki díszoklevele
(1934)
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

TARTALOM

KÖZLEMÉNYEK

Tóth-Bencze Tamás: LAPOK A BALATONFÜREDI TENISZEZÉS TÖRTÉNETÉBŐL.....	3
---	---

Z. Karkovány Judit: SZÁZ ÉVES A „PÁSZTORFIÚ”	18
--	----

Kositzky Attila: 90 ÉVES A BALATONI REPÜLÉS.....	21
--	----

Tölgyesi József: PEDAGÓGUSOK TANÁCSKOZÁSA BALATONFÜREDEN 1956 OKTÓBERÉBEN.....	23
--	----

Kellei György: ÜZENETEK ODAÁTRÓL: DÉRY TIBOR ÉS BERTHA BULCSU	28
---	----

PÓTLÁSOK

Tóth-Bencze Tamás: KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON” -HOZ	31
HELYREIGAZÍTÁS	32

FÜREDI HISTÓRIA
helytörténeti folyóirat

XIII. évfolyam 3. szám 34. 2013.

Alapítva: 2001-ben

Felelős szerkesztő:
ELEK MIKLÓS

Szerkesztő bizottság:
BAÁN BEÁTA, ELEK MIKLÓS,
NÉMETHNÉ RÁCZ LÍDIA, DR. RÁCZ JÁNOS,
TÓTH GYÖRGYI

Nyomdai előkészítés:
TÓTH-BENCZE TAMÁS

Kiadja
a Balatonfüredi Helytörténeti Egyesület

Felelős kiadó:
SZENFERNÉ VARGA ANIKÓ
elnök

A pecsétnyomat rekonstrukciója
PÁLFFY KÁROLY
grafikusművész munkája.

Ára: 400 Ft

A folyóiratot az egyesületi tagok
tagilletményként kapják.

Megjelenik évenként négyszer:
március, június, szeptember, december

Szerkesztőség:
E-mail cím: furedihistoria@gmail.com

Nyomda:
OOKPress, Veszprém
Felelős vezető: SZATHMÁRY ATTILA

ISSN 1587-9399

E számunk szerzői:

Kellei György író, újságíró,
Balatonfüred

Kositzky Attila ny. repülő altábornagy,
Balatonfüred

Tóth-Bencze Tamás könyvtáros,
Balatonfüred

Dr. Tölgyesi József tanár, főiskolai docens,
Veszprém

Z. Karkovány Judit ny. középiskolai tanár,
Budapest

A folyóirat kapható:

Balatonfüreden a Városi Könyvtárban,
a Szent István téri könyvesboltban,
a Városi Helytörténeti Gyűjtemény
és Kiállítóhelyen,
a Tourinform Irodában és
az Arácsi Népházban.

Köszönjük a szerzőknek, alkotóknak, hogy tiszteletdíjukról lemondtak,
és ezzel támogatták a folyóirat megjelenését.

TÓTH-BENCZE TAMÁS

LAPOK A BALATONFÜREDI TENISZEZÉS TÖRTÉNETÉBŐL

Az ütővel játszott labdajátékok történetének kezdete nagyon régi időkre nyúlik vissza. A kínai „disien-dsi” – később Japánban „oibane” néven játszották – a mai tollaslabda őseinek tekinthető.

A mai teniszre valamennyire emlékeztető játék Franciaországban jelent meg, de azt nem tudjuk, pontosan mikor. A XIII. század végén Párizsban már 13 bejegyzett labdakészítő üzte az ipart, míg könyvkötő összesen 8 volt. Hazánkba a bencés szerzetesek közvetítésével jutott el. A XV. században Mátyás király az esztergomi érsekhez írt levelében közölte, hogy a kért, csontból készített ütőket, és a labdákat elküldte neki.

A ma ismert és játszott tenisz megalkotását a brit kelet-indiai hadsereg őrnagyának, Walter Clopton Wingfield (1833–1912) nevével kötik össze – vagy legalábbis az ő neve vált legismertebbé –, aki 1869-ben, baráti körben vázolta fel egy új szabadtéri játék körvonalait, amelyet „lawn-tennis”-nek (magyarul gyep-tenisznek) neveztek el. (Más források szerint csak 1873-ban történt mindez.) 1874-ben aztán be is jegyeztette ötletét a londoni szabadalmi hivatalban. Érdekességgéppen megemlítem, hogy a szabadalmi bejegyzés szerint a játék „gyepen és jégen egyaránt játszható”.

Magyarországra nagyon hamar eljutott az új „örület”. Az 1870-es évek végén egy élelmes sportárkereskedő, Kertész Tódor teniszfelszereléseket is hozott magával Nagy-Britanniából. Molnár Lajos 1879-ben Budapesten megjelent „Athlétikai gyakorlatok” című könyvében más játékok ismertetése mellett már beszámolt a lawn-tennisről is. 1881-ben Pesten, a városligeti Liedemann-kertben megnyílt az első hazai tenispálya, amelyet Zsigmondy Pál (1858–1933) építtetett.

Innen már csak egy ugrás volt a Balaton. Ugyanis az 1880-as évek közepétől a magyar teniszélet a fővárosból áthelyeződött vidékre. Egész pontosan a Balaton mellé, Balaton-Füredre. Az „új” sportág helyet követelt magának a balatoni kirándulások programjában. A hajóépítő Richard Young javaslatára, 1884. január 28-án megalakult a Balatoni Vitorlázó Egylet, amely a következő évben felvette a Stefánia Yacht-Egylet nevet. A jórészt főúri tagokból álló klub Stefánia hercegnő (1864–1945), Rudolf trónörökös (1858–1889) hitvese iránti tiszteletből változtatott nevet.

1885 folyamán a klub tagjai Hauszmann Alajos terve alapján felépítették fából első klubházukat.

Még ebben az évben, vagy 1886-ban a klubház mögötti területen kialakítottak egy labdázóhelyet is. A korabeli veszprémi lapok híradásaiból csak annyi derül ki, hogy az egylet különböző, köztük tréfás versenyeket rendezett a fürdőhely látogatóinak szórakoztatására, de labdázóhelyet vagy labdajátékot nem említenek a tudósítások.

A következő évben, 1887. május 6-ára és 7-ére, tagjaik részére zártkörű kirándulást szerveztek Balaton-Füredre, amelynek első napi programjában „Balaton-Füreden vitorlázás, lawny<sic!> tennis játék.”¹ is szerepelt. A helyi lap tudósítása szerint: „Szarvassy Sándor, a Stefánia-Yacht-egylet buzgó főgondnoka, serényen munkálkodik s követ el mindent, hogy a május 6-iki kirándulás és regattasport – evezőverseny a legjobban sikerüljön.”²



A Stefánia Yacht-Egylet 1889-es alapszabálya
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

Écsy László (1807–1895) fürdőigazgató naplójában erről az időszakról részletesen beszámol, és a tervezett kirándulással kapcsolatban a következőt írta május 4-én: „... úgy látszik, a kirándulás elmarad. Állítás szerint azért, mert herceg Odescalchi úr 3 éves kislánya meghalt ... egy része a kirándulóknak elmarad. Abban látszik megállapodniok, hogy talán egy hétre a dolgot elodázzák.”; 5-én „A gépész jelentése szerint a gép kifogástalanul kiállotta a próbát, azonban herceg Odescalchi kisfiának halála miatt a grófok kirándulása egy hétre áttétetett.” 6-án „Az idő igen borús és szeles ... Ádám és Szarvassy

urak itt vitorlázgatnak.”³ Később sem írt a kirándulásról. A teniszjátékról egyáltalán nem tett említést. Lehet, hogy nem volt tudomása róla, de az is lehet, hogy az időjárás (és az említett ok) miatt végül nem tartották meg. Ezt valószínűsíti az is, hogy az újság sem számolt be róla egyértelműen: „*A Stefánia Yacht Egylet egyes tagjai által folyó hó 6-án rendezett zártkörű kirándulás és verseny igen csendesen folyt le.*”⁴ A verseny vonatkozhatott a vitorlázásra, de akár az evezésre is. Az év további részében a veszprémi lapok (a Veszprém és a Veszprémi Független Hírlap) többször írtak ugyan a klub egyéb rendezvényeiről, de nem számoltak be labdajátékról. Ha mégis megtartották a labdajátékot, az valóban zártkörű rendezvény lehetett – és a következő két évben is –, mert Écsy László naplójában csak 1890-ben említi először.

Szőke Pál a 100 éves magyar tenisz történetéről írott könyvében ugyan beszámol egy, 1888. július 9-én megtartott versenyről, amelyen „... férfi egyes, női egyes és vegyes páros versenyszámokban rendeztek tenisztornát, s a díjazás szokatlanul bőkezű volt: arany- és ezüstérmeket adtak a helyezetteknek.”⁵, de ennek az általam átnézett lapokban nem sikerült nyomára bukkanni, és Szőke Pál sem ad meg konkrét forrást. Écsy László a következőt írta erről az időszakról: 7-én: „*Az idő borús, szeles, hideg ... vendégek azonban szép számmal érkeznek.*” 8-án: „*Ma vasárnap lévén, ... az eső folytonosan esik, ...*”. A kérdéses napon, 9-én „*Úgy látszik, lassanként javulni kezd az idő ...*”⁶, azonban a teniszversenyeket egy szóval sem említette. A veszprémi lapok 1888-ban és 1889-ben részletesen beszámoltak a füredi nyári szezon társasági eseményeiről, köztük a Stefánia Yacht Egylet által szervezettekről is, de teniszről vagy labdajátékról nem esik szó. 1889-ig az egylet csak bérelte a területet a tihanyi apátságtól, véleményem szerint az ilyen rendezvényről korábban is tudnia kellett volna a fürdőigazgatónak, mint a tulajdonos képviselőjének.

Ez a zártkörűség később meg is bosszulta magát.

Az 1890. július 24-én és 25-én Balaton-Füreden megtartott első országos bajnoki küzdelmet, és annak eredményeit, valamint az 1891-es, 92-es és 93-as éveket is, később törölték, helyt adva annak a kifogásnak, hogy ezek a kiírás ellenére gyakorlatilag zárt klubrendezvények voltak. Ugyanis a kiírás szerint ez „*Lawn tennis viadal Magyarország bajnokságáért. Nyílt verseny amatőrök számára. Tiszteletdíjat adja a Stefánia Yacht Egylet. Tét 15 forint. A viadal részletei a verseny helyszínén lesznek közölve. Nevezési záridő a verseny napjának reggel 10*

órájáig.”⁷ volt. Attól eltekintve, hogy a tenisz ekkor még amúgy is az arisztokrácia kedvtelésének számított, elkövették azt a hibát, hogy 1893-ig csak a klub tagjai nevezhettek, tehát az „óvás” jogos volt. Így esett, hogy mégsem Széchenyi István unokája, Széchenyi Alice (1871–1945) lett az első hivatalos magyar teniszbajnok.

Écsy László így írt a versenyről naplójában – ekkor már nyugalmazott fürdőigazgató volt – 1890. július 24-én: „*Az idő kellemetlen, az eső esik, a szél dühöng. A klubtársaság ma a labdázásban tartja a regattát. Gróf Széchenyi kisasszony nyerte a 300 ft sportot.*”, 25-éről a következőket írta: „*Ma ismét kellemetlen idő van. A jachtklub ma bezárta a regattát és augusztus 27–28-án lesz a galamblovás.*”⁸

Ez a viadal széles sajtóvisszhangot is kapott: a fővárosi lapok részletesen foglalkoztak vele. A veszprémi újság erről az eseményről a következőképpen számolt be: „*A Stefánia yacht egylet vitorlaversenyei e hó 16-án kezdődtek meg B-Füreden. A versenyek érdekességét növeli a lawn-tennis viadal, a minő eddig egyetlen verseny a maga nemében. ... A lawn-tennis viadal 22-én és 23-án megy végbe, az egyesület 300 ft értékű tiszteletdíjat ad a magyar honleányok részére.*”⁹ ... „*A Stefánia yacht – egyesület versenyei most igen élénknek teszik a balatonfüredi életet. A klub tegnapelőtt egy nálunk egészen új versennyel szórakoztatta a fürdővendégeket. Lawn tennis versenyt rendeztek Széchenyi Béla gróf vezetése alatt. Az érdekes angol labdajáték győztese Széchenyi Alice grófkisasszony lett, kinek a yacht-klub igen szép és értékes díjat [arany mellű¹⁰] adott, mely egy lapdaüőt<sic> ábrázol a lapda rajta egy nagy igazgyöngy.*”¹¹ [A Veszprémi Független Hírlap július 26-i tudósítása megerősíti azt, hogy a versenyt nem az eredetileg tervezett napokon, hanem az Écsy-napló által jelzett 24-én és 25-én tartották.] A korabeli magyar sportlapok (többek között a „Herkules” és a „Vadász és Versenylap”) még 1891-ben is úgy emlegették Széchenyi Alice-t, hogy „*Balatonfüred országos bajnoka*”. A Nemzeti Múzeum előtt látható Arany János szoborcsoport nőalakját róla mintázta meg Strobl Alajos.¹²

1891-ben a fővárosi lap arról számolt be, hogy: „*Stefánia özvegy trónörökösnét július elejére várják B.-Füredre: Ugyanekkor Frigyes főherceg és neje, Izabella főhercegnő is odaautaznak: Stefánia főhercegnő ugyanis védőasszonya a róla nevezett yacht-klubnak s a juliusi regatták, valamint az Izabella főhercegnő védnöksége alatt álló lawn-tennis verseny alkalmából fog pár napot a Balatonnál tölteni.*”¹³

A tervezett látogatás elmaradt, amint az a későbbi számokból kiderül, Stefánia a nyarat Franzensbadban, illetve más fürdőhelyen töltötte. A híradásban említett teniszviadalról a veszprémi újság is beszámolt: „*E hó [július] 8–9-én volt az érdekes lawntennis verseny melyről tudósításunk még nem érkezett.*”¹⁴ Később sem írtak róla. Szőke Pál már említett könyvéből az derül ki, hogy 1891-ben Pálffy Paulina személyében avattak új bajnokot.

1892. június 20-án Stefánia főhercegnő kíséretével viszont valóban ellátogatott Füredre. Az egy-let látta vendégül, Esterházy Lászlóék nyaralójában szállt meg. Több napot töltöttek el a fürdőhelyen. Écsy László erről a következőket írta naplójában: 20-án: „*Tizenegy órakor lejött őfensége a jachtklubba.*” A köszöntők fogadása után megtekintette a vitorlásversenyt. Délután Tihanyba kirándult, és „*Hat óra elmúlt már, mikor a főhercegnő Füredre visszatért, hol lawn teniszt játszott.*” Majd 21-én „*estve részt vett a jachtklub tiszteletére rendezett táncvigalmon, melyen igen jól mulatott.*”¹⁵ 22-én „*Délután lawn tenisz versen <sic!> volt a klubudvarban levő pályán. A főhercegnő, ki kitűnően játszik, részt vett a versenyben. Hosszas küzdelemben leverte ellenfelét, megnyervén az egyleti díjat.*”¹⁶ A Vasárnapi Ujságban részletesen beszámoltak a füredi látogatásról: „*... érkezésekor szürke ruhában volt, később a yacht-klubban fekete pöttyös fehér ruhában jelent meg, a lawn-tenisnél pedig rövid fehér selyem szoknyában, kék babos fehér blouzezal.*”¹⁷ A főhercegnő valóban jó teniszjátékos hírében állt. Valószínűleg ebben az évben nem indult a versenyen az előző évi nyertes, a későbbi favorit: Pálffy Paulina, legalábbis ennek nincs nyoma. 1893-ban viszont már ismét ő nyerte meg a füredi tornát.

1894-ben rendezték meg Balatonfüreden az ötödik tenisztornát, amelyet hivatalosan az „első”-nek ismernek el. A július 16-án és 17-én megtartott viadalon Pálffy Paulina, Bornemissza Gábor, Esterházy Mihály, Fiáth Miklós, Inkey Pál, Zichy Kázmér vett részt a Stefánia Yacht Egylet színeiben, valamint Demény (Dürr) Károly és Stoffer József a Budapesti (Budai) Torna Egylet képviselőjeként. Az új idők szelét jelezte, hogy az utóbbi két játékos már nem az arisztokrácia soraiból került ki. (Az 1890-es évektől a módosabb polgárok körében is teret hódított az újmódi sport, és gombamód szaporodtak el a vidéki labdajátzó és egyéb sportegyesületek. A hosszú listából csak egyet emelnék ki: 1891. május 26-án alakult meg a Veszprémi Lab-

dajátzó Társaság, 1895-ben pedig a Hets család Búzapiac 11. sz. alatti kertjében megépült az első veszprémi tenispálya is, igaz, ezt csak a család, a barátok és a meghívottak használhatták.) A győztesnek járó díjat a mezőny egyetlen hölgytagja vehette át. Azt hiszem, ez némi magyarázatra szorul: 1908-ig, a női bajnokság megrendezéséig, az eredeti kiírás szerint a „férfi egyesben” nők is részt vehettek.



A Stefánia Yacht Egylet tenispályája az 1890-es években.¹⁸ Középen a fehér ruhás férfi: báró Bornemissza Gábor, mellette a fehér ruhás hölgy: gróf Hoyos Miksáné

Még 1894-ben Füreden a teniszsport vonatkozásában újabb, komoly előrelépést jelentő változás következett be. Az új fürdőigazgató, Kovács Ábel – Écsy Lászlót 1889-ben nyugdíjazták – „*a fürdőközönség szórakoztatására lawn-tennis játszóhelyet készíttetett.*”¹⁹ Az, hogy az apátság az egyleti pálya helyén építtetett volna egy újat, elég valószínűtlennek tűnik. Sajnos Balaton-Füred fürdő 1900-as térképén tenispálya nincs feltüntetve, így – a későbbi utalások alapján – feltételezhető, hogy az új pálya a Kiserdő északnyugati sarkában állt, minden bizonnyal a ma már beépített területen. Az is elképzelhető, hogy nem egy, hanem két pályát létesített a fürdőigazgatóság.

1895-ben Demény Károly, 1896-ban és 97-ben báró Dániel Tibor (az aradi vértanú Kiss Ernő dédunokája) nyerte el a trófeát.

1896. július 7. és 13. között Stefánia ismét Füredre látogatott: a „*yacht-klubnak, melynek védnöke, volt vendége, s részt vett a klub kirándulásai-ban, a lawn-tennis játékokban Nagy kedvvel üzte a főhercezegasszony a lawn tennis játékot is, melynek természetesen mindig igen sok nézője akadt.*”²⁰ A Tapolcza és Vidéke így számolt be az eseményről: „*Szerdán délután a parkban lawn-tennist játszott, mely alkalommal gróf Széchenyi Miklós jáki apát volt a partnere, a vis-à-vis pedig Széchenyi Melánia grófnő és báró Gudenus.*”²¹

1898. július 16-án minden bizonnyal a sporttörténet legfurcsább és legrövidebb teniszbajnokságát rendezték Füreden. A két előző évben nyertes Dániel mellett csak Szent Györgyi Imre (Országos Lawn Tennis Club) nevezett, így a verseny egyetlen mérkőzésből állt. Dániel harmadszor is győzött, és újból megvédte bajnoki címét. De ez volt az utolsó, a Stefánia Yacht Egylet által Füreden megrendezett tenisziadalok sorában, a következő évben már a fővárosban, a Hermina úti pályán tartották a megmérettetést, a Budapesti Lawn Tennis Club szervezésében.

Balatonfüred is lassan megváltozott: egyre inkább előtérbe került a gyógyászati jellege, a társasági élet az 1890-es évek elejétől áttevődött a Balaton déli partján sorra megalakuló új fürdőhelyekre, az 1896-ban átadott balatonföldvárin például két tenispálya is nyílt. A Stefánia Yacht Club udvarán levő tenispályát a századfordulót követően csónakok és vitorlások tárolására használták.



A fürdőtelep 1900-as térképének részlete, a Stefánia Yacht Egylet tenispályájának utólag berajzolt helyével

1898 után nem halt el teljesen a füredi tenisélet, a fürdőigazgatóság kezelésében levő kiserdei tenispályákon tovább pattogott a szőrös fehér börgolyó. 1902-ben a helyi lap az alábbiakat írta: „A sport kedvelők is ugyancsak kivehetik most itt részüket és sietnek is felhasználni a kedvező időt, mert ki tudja meddig tart. Lawn-tennis pályáinkon (számszerint négy) reggeltől késő estig pezseg az élet. Még az okulárés doktorok is preskribálni [előírni] kezdik a lapdázást.”²² A következő számban: „... A reggeli után az árnyékos erdőben, gyógyterem és olvasótermekben szélednek el a vendégek, ahol olvasással vagy kézmunkával foglalkozva igen kényelmesen te-

lik az idő. A vállalkozóbbak lawn tennis, regatta, avagy krokett partiek után néznek.”²³ – közölték.

A balatonfüredi gyógyfürdő 1912-ben megkezdődő átépítésére a Bencés Rend 2,6 millió koronát fordított. A kiadások között van egy igen figyelemreméltó is, amely történetünkben rendkívüli jelentőséggel bír. 1590 korona értékben az egyik tétel ugyanis a tenispályákra vonatkozik. Úgy tűnik, a fürdőhely vezetése ekkor úgy ítélte meg: elérkezett annak az ideje, hogy a nagyközönség számára szélesebb körű lehetőséget biztosítsanak a kikapcsolódás eme formájához is. De az is lehet, hogy ehhez a döntéshez a helyi újságban megjelentek is hozzájárulhattak: „Tisztelettel felvetjük azt a megszívlelendő kérdést, nem lehetne-e a Kisfaludy Társaskör kebelében megalkotni a sportklubot, melynek működése kiterjedne a csónakázó, korcsolyázó és tennisz sportokra. ... Ami a tennisz-sportot illeti, jól tudjuk, szerényen huzódik meg az erdőben két ground, melyet nem is használnak. Nem lehetne-e jobb és hozzáférhetőbb helyekre pár pályát készíttetni, ahol mérsékelt díjakért a fürdőközönség használhatná. Természetesen ez a kérdés is megoldódna, ha a sportklubot megalapítanánk, alkalmas klubház udvarán három-négy pályát készíthetnénk.”²⁴ A következő híradás már arról tudósított, hogy „A füredi iffuság jól sikerült tennisz-versenyt rendezett a napokban.”²⁵ A férfiak mezőnyében 17 induló közül Bernstein L. nyert, a második Vázsonyi, a 3 pedig Koltay. A hölgyeknél 12 indulóból első lett Goldberger Joly, Goldberger Gizella előtt. Férfi párosban a 8 induló kettősből nyert a Bernstein – Braun F. duó, Szilasi és báró Berényi előtt. Vegyesben 6 páros indult, a Bernstein R. – Bernstein L. kettős győzött Donát Matika és Braun F. ellen. A következő év (1913) tavaszán arról írtak, hogy: „Igen szerencsés gondolat az új fürdőintézettség részéről, hogy a sport és szórakoztató telepet, tenis� grundokat és egy rugólabdapályát közvetlen a balatonparti részre, a Yacht-egyesület parkján tuleső, a Papolczy és báró Dániel-féle villák alatt fekvő térre telepíti ki.”²⁶ Később már teljesen más hangnemben írtak a lap hasábjain: „A sportnak rendszeres mivelése Balatonfüreden eddig ismeretlen fogalom volt. Nem mondom, hogy nem akadt egy csomó ember, aki nem szeretett volna evezni, uszni, tenniszezni, tornászni, stb. Azt sem állítom, hogy eddig nem cselekedhette meg valaki mindezeket, ha éppen nagyon akarta, ámde gondoljunk csak arra a savanyuvízi fenyvesben levő tenispályára ...”. A továbbiakban: „Előbb említettem a Stefánia yacht-egyletet. Hát ez bizony valamikor sportegylet volt, ..., manapság

már igazán nem egyéb, mint egy kisebbszerű hajóműhely és csónakkikölcsönző intézet.” (A cikk írója itt tévedett: A Stefánia Yacht Egylet még 1911-ben belügyminiszteri jóváhagyással a Magyar Yacht Club nevet vette fel, amit 1913-ban az uralkodó hozzájárulásával Királyi Magyar Yacht Club-ra változtattak.) A cikk végül úgy összegzett, hogy Füreden „egy sport egyletre nagyobb szükség van, mint akár a Kisfaludy-szoborra, melyet most végre elhelyeztek a neki teljesen megfelelő helyre.”²⁷ Az átépített gyógyfürdőről 1913-ban kiadott ismertetőből kiderül, hogy: „A ma annyira divatos sportok közül a tennis 5 új pályát kap a régiek mellé Füreden. Az ujak a tóparton sorakoznak egymás mellett és versenyek tartására is alkalmas módon és környezettel épültek.”²⁸ (A tervezett teniszpályák megépítését valószínűleg a világháború kitörése hiúsította meg. Az akkor meglévő pályák megtalálhatók Balatonfüred-fürdő 1928-as térképén is: a Kiserdőben kettő, valamint a mai Tagore sétány szívkörház alatti részén, a Balaton-parton, további kettő.) A két kiserdei teniszpálya helyén ma lakóépületek állnak.

Az I. világháborút követően az 1920-as években lassan újraindult az egyesületi élet, de a füredi tenisz történetének következő, új korszakot nyitó fejezete már az 1930-as években íródott. Legalábbis nagyon pezsgő teniszélet nem folyhatott az 1920-as években Balatonfüreden, mert bár az 1923 novemberében megalakult Balatonfüredi Torna Club (a későbbi Balatonfüredi Sport Club) tett kísérletet a helyi teniszélet fellendítésére is: „... elhatározta dacára a nagy költségeknek, hogy a fenyvesparkban felépített kettő, esetleg több tennispályát, ha arra megfelelő számú jelentkező van.”²⁹, de ez a jellek szerint sikertelen volt. (Ezen különösebben nem is lehet csodálkozni, mert a felhívás szerint a sportklub 10 ezer koronás beiratkozási díja, és a havi 15 ezres klubtagsági díj mellett a teniszezni vágyóknak pályahasználat címén további havi 150 ezer koronát kellett volna fizetniük. Ezért napi egy órát játszhattak – volna –, a teniszütőről és a labdáról a tagoknak maguknak kellett gondoskodniuk.) A „Tennisz és Golf” című sportújság 1929-ben a következőt írta: „Miért kell a magyar versenyzőknek, ha fürdőversenyen akarnak résztvenni, az ország területét elhagyni? ... A nagy Balaton partján csak egy fürdő mert erre vállalkozni! (Mármost: teniszverseny rendezésére. És ez a fürdő Balatonföldvár volt.) Miért? A magyar tenger nem elég vonzerő? Hol marad Balatonfüred, Siófok, Hévíz, stb., stb?”³⁰

Valamikor az 1934-es esztendő első felében megalakult a Balatonfüredi Tenisz Társaság. Sajnos pontosabban nem sikerült megállapítani, de a helyi lap június 16-i számában arról számolt be, hogy „A balatonfüredi Tenisz Társaság a fürdőtelepi ligetben, a Szövetségi üdülőházzal szemben egy második pályát is építtetett.”³¹, és tagfelvételt hirdetett. Az első tagok sorában szerepelt többek között Csemba Kálmán (Csemba Gyula, szabó és borkereskedő legidősebb fia), Forintos László füredi szolgabíró (egyben a klub főtitkára), Szuhács Mária, Szuhács János, a polgári iskola tanárának lánya (1934-től Havas), Kenyeres Nessy (Ágnes), Kosztolányi Károly (az egyesület első elnöke 1934-ben), járdánházi Kovács Béla gyógyszerész és neje: Mészöly Vilma, László Gáborné, Mesterházy Ferenc főszolgabíró (1935-ben már ő volt a klub elnöke) és felesége, dr. Miklovicz Dezsőné (a szanatórium orvosának felesége), Országh Istvánné (a polgári iskola tanárának felesége), Novák Ilona, Novák Mici, Páldy (korábban Pisztel) Róbert, Polgár Sarolta, Sebesta Erika (Sebesta vendéglős lánya), Segesdy Ferenc bírósági ügyvéd.

A nyár végére 60 felnőtt és 40 diák tagot számoló egyesület a borhét keretében, szeptember elején, teniszversenyeket szervezett. Az ifjúsági kategóriában fiú egyesben első helyezést ért el Baán Barnabás, második lett ifj. Schmidt Ferenc, a harmadik: Havas János. Leány egyesben Ruszwurm Hédy, Szakács Etus és Fekete Zsuzsanna lett a dobogós helyezettek sorrendje. Fiú párosban Schmidt Ferenc és Raics Károly nyert a Bodó József – Havas János és az Ajtós Imre – Demeter András kettes előtt. Leány párosban a sorrend 1.: Csomai Lívia – Ruszwurm Hédy, 2.: Fekete Zsuzsanna – Reingruber Baby, 3.: Pirovits Anna és Cs. Darab Lenke. Vegyes párosban 1.: Fekete Zsuzsanna – Baán Barnabás, 2.: Csomay Lívia – ifj. Schmidt Ferenc, 3.: Ruszwurm Hédy és Ajtós Imre. A nyertesek serlegeket, asztali órát, herendi bonbonos dobozkat nyertek.

A kezdő kategóriában női egyesben első lett Kis Márta, 2.: Havas Erzsébet, 3.: Havas Mária. Férfi egyes: 1.: Csemba Kálmán, 2.: Páldy Róbert, 3.: Segesdy Ferenc és Teleki Gyula. Női páros: 1.: Havas Erzsébet – Kis Márta, 2.: Havas Mária – Sebő Éva. [Itt ellentmondás van a helyi sajtóban megjelentek és a borítón látható oklevél között, amely szerint Szuhács Mária „... a BALATONFÜREDI TENNISZ TÁRSASÁG 1934. évi szept. 1-től 8-ig tartott versenyén I. helyezést ért el.” A díszoklevél és a címlapon látható érmen ugyan nincs feltün-

tetve, melyik versenyszámban – egyesben vagy párosban – nyerték, de az érem aranyozott bronz, így logikus, hogy a díszoklevél hozzá tartozik. Az viszont nem lehetetlen, hogy az újságíró esetleg össze tévesztette a Szuhács lányokat, így véleményem szerint a kezdők kategóriájában a győztes női páros tagjaként kapta. Az nem tűnik valószínűnek, hogy Kis Mártától elvették volna a női egyes első helyezését.] Férfi páros: 1.: Csemba Kálmán – Páldy Róbert, 2.: Rattai Gyula – Segesdy Ferenc. Vegyesben 1.: Kis Márta – Páldy Róbert, 2.: Havas Mária – Csemba Kálmán, 3.: Havas Erzsébet – Rattai Gyula.

Haladók – női egyesben: 1.: Kenyeres Nessay, 2.: Molnár Mariann, 3. Urhegyi Jánosné és Novák Mici. A női páros döntőjének részvevője a Schmidt Babszy (a fürdő igazgató főorvosának, dr. Schmidt Ferenc lánya) – Urhegyi Jánosné valamint a Kenyeres Nessay – Molnár Mariann páros volt. (Az eredményt nem közölte az újság). Férfi egyes: 1. Novák Gusztáv, 2.: Novák Károly. Férfi párosban 1.: Forintos László – Józsa Fábián, 2.: Fekete József – Csemba Kálmán. Vegyesben: 1.: Schmidt Babszy – Józsa Fábián, 2.: Tornay Mancsi – Novák Károly, 3.: Fülöp Anna – Nagy Pál.³²

Az 1913-ban véglegesen bezárt kiserdei színház épületét 1934 júniusában elkezdték bontani. Bár a hasznosítását illetően volt olyan elképzelés is, hogy átalakítják fürdőtelepi iskolának, végül a lebontása mellett döntöttek, és eredetileg játszóteret akartak a helyén építeni. Azonban Forintos László javaslatára időközben úgy döntöttek, hogy „... a Gyógyhelyi Bizottság ... a régi színház helyén még négy új tenispályát építtet. A munkálatok javában folynak ...” – írta a helyi újság 1935 tavaszán.³³ Az egyesület ebben az évben tagja lett a Magyar Lawn Tennis Szövetségnek, neve Balatonfüredi Tennis Clubra változott (hivatalosan csak ebben az évben alakult meg), és a tagjainak létszáma elérte a 120 főt.³⁴ A klub színe: kék-fehér, jelvénye: kék pajzsban harántcsíkos fehér mezőben arany betűkkel „BTC”.³⁵

1935. június 27-én adták át ünnepélyesen az új pályákat. „Diszes és előkelő közönség gyűlt össze csütörtökön a fenyvesparkban épített négy tenisz pálya felavatására. Maga a hely valóban gyönyörű. Fenyő és tölgyfákkal övezett pályák nagy gonddal épültek, mondhatni országos viszonylatban is egyedülállók. Minden dicséretet megérdemel a fáradhatatlan és az ifjúságért lelkesülő – dr. Forintos László szolgabíró, kinek törhetetlen akarata meghozta a gyümölcsöt.” – írta a helyi újság. Az avató beszédet Strommer Viktorin tihanyi apát tartotta. Ezután Gibolya Tibor testnevelő tanár, teniszoktató irányí-

tásával 6 leány és 6 fiú gyakorlatokkal szórakoztatta a megjelenteket. Ezt követték a teniszbajnokok küzdelmei. Férfi egyesben Szigethi Ottó győzött. Az ünnepség után az ekkorra már szintén elkészült – öltözőkkel és társalgóval is rendelkező – klubházban késő éjszakáig szórakozhatott a közönség.³⁶ Július 29-ére a Yacht Club és a Tennis Club hajókirándulást szervezett. Az augusztus 3-i és 4-i versenyekre az 1935. évi országos és a nemzetközi vasutas teniszbajnokság győzteseit, 2. és 3. helyezetteit hívták meg.³⁷ Több mint negyven év távlatából így emlékezett vissza a tenispályák megnyitására Forintos László: „Nagyon sokat dolgoztunk, de meg volt az eredménye. 1935-ben bátorság volt meghirdetni, hogy a tenispálya mindenkié, hogy a tanuló ifjúság díjmentesen játszhat, de megtettük.”³⁸



1935-ös térképrészlet
A tenispályák "T" betűvel jelölve

1935 augusztusában hivatali áthelyezése miatt Forintos László elköltözött Füredről. 1937-ben ugyan visszahelyezték Füredre, de 1939-ben ismét áthelyezték, majd a II. világháború után Keszthelyen szervezte tovább a teniszsportot.

Augusztus 3-án és 4-én rendeztek „nagyszabású teniszmérkőzéseket az új tenisz-sporttelepen”.³⁹ A résztvevők az ország különböző tájairól érkeztek. 11-én a kiserdei tenisz-sporttelep birkózó és ökölvívó versenyek helyszíne volt. Augusztus közepén a Sport Club és a Tennis Club a tenisz pályákon birkózó- és ökölvívó versenyeket rendezett.⁴⁰

Szeptember 1-jére Balatonfüred, Keszthely és Veszprém közötti hármass tenisz-csapatversenyt⁴¹ szerveztek Füredre, ezt követően házibajnokságot tartottak. Az utóbbi eredményei: női egyesben 18

indulóból 1.: Lengyel Ibolya, 2.: László Gáborné, 3.: Kenyeres Nessay és Megyeri Nagy Margit. Férfi egyesben 1.: Koller Ferenc, 2.: Novák Károly, 3.: Fekete József. Férfi párosban 1.: Fekete József – Novák Károly, 2.: Koller Ferenc – Nagy Pál. Vegyes párosban 1.: Lengyel Ibolya – Novák Károly, 2.: László Gáborné – Koller Ferenc.⁴²

A füredi borhét keretében, szeptember 8. és 15. között a teniszkлуб sportversenyeket (tulajdonképpen balatonfüredi sporthétet) rendezett. Ennek programjában 13-án és 15-én szerepelt egy nemzetközi teniszverseny, amelyen részt vettek Bánó Lehel, Drjetomszky György, Szigeti Ottó, valamint a bécsi Hellmer és a prágai Cejnar. 14-én pedig Zala vármegye teniszezőinek versenyét bonyolították le.⁴³

1936. augusztus 17. és 19. között tartották meg a tenisz klub versenyeit, „amely a legteljesebb siker jegyében zajlott le”. Az eredmények: férfi egyesben 1.: Haidecker L., 2.: Orosdy B.. Nőknél 1.: Lengyel I., 2.: Schuller I.-né. Férfi párosban 1.: Haidecker – Halápy, 2.: Fekete – Novák. Nőknél: 1.: Fekete – Lengyel É., 2.: Lengyel I. – Novák. Vegyes párosban 1.: Lengyel I. – Novák, 2.: Schuller – Haidecker.⁴⁴

Az Albrecht herceg védnöksége mellett szeptember 5. és 12. között lezajlott nemzetközi sporthét és népművészeti kiállítás rendezvényei között az úszó- és vitorlásviadatok mellett füredi helyszínnel szerepeltek még a balatoni fürdőhelyek teniszversenyei.⁴⁵

Az 1937-es év rendkívül gazdagnak bizonyult a teniszélet tekintetében. Február 1-jén a „Tennis Club jelmez-estélye pompás hangulatban folyt le.”⁴⁶ Márciusban a helyi lap tudósítása szerint „A Tennis Club vezetősége, élén dr. Forintos László tb. főszolgabíróval, széleskörű munkát kezdett a teniszsportnak a fürdőéletbe való fokozottabb beillesztése érdekében.”⁴⁷ Erre szükség is lehetett, mert amint az a későbbi számból kiderül, a taglétszám időközben 40 főre esett vissza, és örömmel várták az új jelentkezőket. A tagdíj ebben az évben havi 30 pengő volt, emellett még óránként 1 pengő 60 fillér pálya-használati díjat kellett fizetni. A tanulók tagdíja 10 pengő volt, ők ezért labdát és ütőt is kölcsönözhetek. A kezdőknek június 29-től külön fővárosi teniszoktató segített.⁴⁸ A június 17-i megnyitó klubestet követően a 27-i füredi megmérettetésen a helyiek közül jól szerepelt Boros Orla, László Gáborné, Ország Istvánné, Schmidt Babszi és Forintos László. A meghívott vendégjátékosok között találhattuk Somogyi Klári román, és Zsitvainé Sas Mária ma-

gyar bajnokot. A férfiakat Ábrán Zoltán, Balás István, Kelemen Aurél, Sznopek Emil képviselték.⁴⁹ Július 12. és 28. között a klub háziversenyei⁵⁰, augusztus 14. és 18. között nemzetközi teniszversenyek⁵¹ zajlottak Füreden. A 14-i gálaestet a Gyógyteremben rendezték meg. A szeptember 5-én kezdődő, és 12-én záruló III. nemzetközi sporthéten 9-től Füreden bonyolították le a Balaton környéki teniszversenyeket, továbbá 10-én nemzetközi teniszbemutató⁵² is volt. A sporthétet követően a füredi klub szervezésében 18-án és 19-én további teniszmérkőzéseket tartottak.⁵³

Az 1938. augusztus 28. és szeptember 4. között a sporthéten a Balaton Kupa teniszversenyeit bonyolították le Füreden, 2-án teniszbált tartottak a klubban.⁵⁴

1939-ben nyarán a helyi lap tudósítása szerint „A Balatonfüredi Tennis Club fenyeserdőben levő pályáin élénk teniszsport folyik. Az idei szezonra a Club vezetősége Péczely Andor okl. gazdát, a neves keszthelyi teniszjátékost és méginkább ismert bálrendezőt hívta meg, akinek vezetése mellett minden remény meg van arra, hogy a Balatonfüredi Tennis Club az idén is a legkedveltebb találkozóhelye lesz a sportolni és szórakozni vágyó uri közönségnek. Napokban jelenik meg a Club 1939 évi ismertető füzeté ...”⁵⁵, majd „A Balatonfüredi Tennis Club a sporthét keretében rendezi meg 3–6-ig Nemzetközi teniszbajnokságait és kizárásos club-versenyeit a fenyeserdőben levő pályáin.”⁵⁶, szeptember 8-án pedig a klub sportbált is rendezett. 1940-ben a sport- és borhét programjaiban Füreden szeptember 1-jén és 2-án a club háziversenyeit rendezték meg, majd 6. és 8. között (a sporthét füredi eseményei 3. és 8. között zajlottak) teniszversenyeket tartottak. (6-án még kugliversenyt is rendeztek a tenisz klubban.)⁵⁷

A háború azonban ismét rányomta bélyegét a sportágra. 1941-ben az egyéni országos bajnokságok elmaradtak, mert, ahogy azt a „Tenisz” című lap megírta a novemberi számában: „... a labdahiany miatt itthon úgyszólván meghalt az élet a tenispályákon.”⁵⁸, de azért a balatoni sporthéten a teniszversenyeket augusztus 30. és szeptember 8. között megrendezték – Balatonföldváron.⁵⁹ Erre minden bizonnyal azért volt szükség, mert Füreden ekkor tartották a Széchenyi István emlékünnepeket is, és a két program egyidejű lebonyolítása nehézségekbe ütközött volna. Ebben az évben a füredi klubnál az 1939-ben Zalaszentgrótra áthelyezett Forintos László helyett Szőke László fürdőfőtitkárt bízták meg a vezetéssel, és: „Az utóbbi két évben a régi lá-

zas lüktető élet megcsitult, bár a fiatalság mindinkább növekvőben van Füreden. ... A tenniszezés már meg is kezdődött, dacára a hűvös időnek és hisszük, hogy a nyáron újra kivirágzik a környéken is nevéssé vált klubélet.”⁶⁰



Életkép a kiserdei teniszpályánál, az 1930-as évek közepén (Brandl Rudolf felvétele)⁶¹

1942 szeptemberében a Nemzetközi Sporthéten „a tervezett tennisz-mérkőzések elmaradtak, mert a külföldiek a versenyekre nem érkeztek meg.”⁶²

1943-ban a sporthéten ugyan rendeztek tenisz-mérkőzéseket Füreden, de ezek asztalitenisz versenyek voltak.⁶³ Ebben az évben a teniszklub alapszabályát módosították, ekkor az elnök Tüske Jenő, a főtitkár Rimay László, a pénztáros Sárai Vilmos volt.

Az 1944. szeptember 6. és 13. közötti időpontra kitűzött X. Nemzetközi Balatoni Sporthetet illetően – a hadihelyzetre való tekintettel – „az illetékes hatóságok úgy döntöttek, hogy a sporthetet az idén nem tartják meg.”⁶⁴

A füredi teniszpályákat is a katonaság vette igénybe, részben salakos röplabda-, kézilabda-, labdarúgó- és kiképzőpályának alakították át, illetve a harcok során tönkrementek.

A teniszklub – pálya híján – minden bizonnyal a világháború után magától megszűnt, de ha mégsem, 1949-ben feloszlatták, és a klubházat államosították. Az ötvenes évek második felében, illetve a hatvanas években, a megmaradt fenyvesparki pályákat kézilabdapályának és atlétikai edzőpályának használták, Kövágó György és Patinszky András vezette az edzéseket. Az 1950-es évek közepén, vagy második felében a szívkörház dolgozói, valamint a füredi sportszerető emberek, a Kaposvári Textilművek üdülőjének gondnoka – Ságér Ferenc – irányításával a kiserdei teniszpályákat ismét alkalmassá tették a használatra.⁶⁵ 1958-ban a szívkörházhoz került dr. Horváth Mihály (1924–2006), talán nem véletlen,

hogy hamarosan újraindult a füredi teniszélet is. Ekkorra megváltozott a sportág megítélése is, már nem kizárólag csak az arisztokrácia megvetendő és elítélendő időtöltésének tekintették, politikailag szalonképesé vált. A sportágat sem hallgatták agyon már, a Veszprém megyei napilap 1953-tól rendszeresen közölte a megyei teniszsport híreit, és a teniszszel kapcsolatos írásokat. Ezekben többnyire Balatonfüzfő, és a füzfői teniszezők szerepeltek, de hírt adott megyén kívüli versenyekről is.

A megkérdezett még élő kortársak többsége úgy emlékszik, hogy a Balatonfüredi Petőfi Sportkör az 1950-es évek végén, vagy az 1960-as évek elején alakult meg. A klub első elnöke dr. Horváth Mihály, a szívkörház laborvezető főorvosa lett, aki az első szabályzatot is kidolgozta.⁶⁶ Az új egyesület helyzetét nehezítette, hogy a régi klubházat nem kapták vissza. Kezdetben a Pataky-féle házban használhattak egy helyiséget, később Radnóti István (1971 és 1980 között megyei tanácselnök volt, maga is rendszeresen játszott a füredi teniszpályákon) támogatásával a hetvenes években épült egy kis faház, amelyet szertárként és klubházként is használtak.⁶⁷

A klub történetének első másfél évtizedéről sajnos sokkal többet nem sikerült kideríteni. A klub elnökének (Felhőfalvi László) tájékoztatása szerint nem maradt fenn az alapító okirat, sem más dokumentum, amely az egyesület történetének korai időszakával kapcsolatos.

Dr. Pintér István – aki dr. Erdélyi Kálmánnal együtt a még élő alapító tagok közé tartozik – a sportkör megalakítására ettől eltérően emlékszik. Az ő tudomása szerint az 1950-es, 1960-as években valóban volt egy – zömében szívkörházi orvosokból álló – hivatalosan sehol sem nyilvántartott (és szerinte névtelenül működő) tenisz sportkör. Pintér doktor elmondása alapján a Petőfi Sportkör megalakítására azért is került sor, mert a megyei pártbizottság meg akarta szüntetni a teniszpályákat, mint „idejélmúlt és osztályidegen úri időtöltés színhelyét”. Ezt a megyei pártvezetéssel történő hosszas vitatkozás és egyeztetések után végül sikerült meggyőztetni, és ekkor hozták létre a sportklubot is. Pintér doktor szerint erre csupán az 1970-es évek elején, esetleg az 1960-as évek legvégén került sor. Ez mindenesetre magyarázatot adna arra, hogy miért nem található semmilyen dokumentum ennél korábbi. Továbbá Pintér doktor emlékezete szerint Radnóti István segítségével már egy köépületet tudtak építeni klubház céljára.

Nagy valószínűséggel az évtizedek távolából az emlékek elhomályosultak, összemosódhattak, ösz-

szekeveredhettek, és ebből származhatott a sportkör megalakulásának 1950-es, 60-as évekbeli – szerintem tévedésen alapuló – legendája is. És minden bizonnyal dr. Horváth Mihály sem az első hivatalos elnök lehetett, hanem talán a teniszező társaság – hallgatólagosan elismert – tiszteletbeli vezetője, vagy esetleg a korelnök.

Az első hiteles dokumentum, ami – jelenleg – fellelhető, az a sportkör nyilvántartásba vételi lapja 1979-ből. Ezen az egyesület nevéként Balatonfüredi „Petőfi” S(port) E(gyesület) van feltüntetve, és az alapítás éveként 1974 szerepel. A bejegyzés szerint az elnök ekkor Felhőfalvi László volt. (Valószínűleg a bejegyzéskor csak az 1974-es alapszabályt tudták bemutatni, így ezt az évet írták be az alapítás dátumaként.)

Az iratokból kiderül még, hogy 1982-ben és 1985-ben az elnök dr. Erdélyi Kálmán volt. 1995-ben a szervezet elnevezése (ismét?) Balatonfüredi Petőfi Sportkör volt, elnökként Felhőfalvi László volt bejegyezve. Ebben az évben váltotta őt az elnöki tisztségben dr. Barcza István, akit 2005 és 2010 között Balla László követett.⁶⁸

A hatvanas évek helyi sajtójában mindösszesen két cikket sikerült találni a füredi teniszről, dacára annak, hogy rendszeresen beszámoltak a füredi sporteseményekről: „... Füreden elgondolkodtató kép fogad. A tenispálya vörös salakján fiatal fiúk röptetik a kis fehér, villámgyorsan cikázó Dunlop-labdát. Apáik talán ha labdaszedők lehettek itt valaha, ők pedig jogos birtoklói a fehér sport minden örömének. ...”⁶⁹ és: „... Balatonfüreden is mozgás tapasztalható.”⁷⁰ Az igaz, hogy 1958-ban egy februári cikkben azt írták, hogy a kínai-magyar teniszverseny egyik helyszíne Balatonfüred lesz⁷¹, de a hír – gondolom újságírói elírás miatt – tévesnek bizonyult. Ugyanis Keszthely mellett a júliusban megrendezett teniszviadal másik színhelye Balatonfüzfő volt. (A Peking-Budapest regattát a magyarok nyerték meg, 6:0 arányban.) A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában szintén nem járt túl sok eredménnyel a kutatás.⁷² A sportkörrel ugyan nem került elő semmi, de a fenyveserdei tenispályáról annyit sikerült kideríteni, hogy amikor 1962-ben a kaposvári textilesek balatonfüredi üdülője – amelynek gondnoka a tenispályát is felügyelte – a Villamosgép- és Kábelgyár birtokába került, a pályát minden bizonnyal átvethette a Községgazdálkodási Vállalat. Ugyanis a községi tanács a Lóczy Lajos Gimnázium és Mezőgazdasági Szakközépiskolát bízta meg a pályák kezelésével és üzemeltetésével, amelyet 1968. március 31-ig az oktatási intézmény

el is látott. Ekkor a megbízást visszaadta a községnek.⁷³ Az év októberében a község megrendelte az objektum, akkor korszerűnek számító közvilágítását is, a beruházás megközelítőleg 57 és fél ezer Ft-ba került, 1969 augusztusára készült el.⁷⁴ Csak valószínűsíteni tudom: még jó néhány évig a község, majd 1971-től a város tartotta el a sportcentrumot. Legalábbis erre enged következtetni az alábbi híradás is: „Fürednek két egyesülete van, a Balatonfüredi Vasas és a Balatonfüredi Petőfi. ... A valóságos nagyüzem, Balatonfüredi Hajógyár áll a Vasas, és az ugyancsak nagyüzemnek számító szív-kórházkomplexum a Petőfi mögött. ... Mindkettő mögött pedig a Tanács, amely jelentőségéhez, szakosztályai számához mérten támogatja a községfejlesztési alapból a két egyesületet.”⁷⁵

A hatvanas évek második felében megpróbálkoztak azzal is, hogy télen korcsolyapályaként használták a területet, de néhány év után felhagytak ezzel, ugyanis a víz megtartása állandó probléma volt, továbbá a pályák állagában is komoly károkat okozott. Ekkor még nem voltak kerítéssel elkülönítve a pályák, az erre „tévedő” turisták is keresztül-kasul közlekedtek a területen. A kezdeti időkben még az is bonyolította a helyzetet, hogy a többi sportklub tagjai megszokásból idejártak edzeni. A Füreden edzőtáborozó labdarúgóválogatott is próbálta itt megtartani az alapozó edzéseit, ettől a szándékuktól némi rábeszéléssel sikerült eltéríteni őket. Később a bekerítéssel ezek a veszélyforrások megszűntek. A teljes képhez viszont az is hozzá tartozik, hogy az üdülővendégek rendkívül nagy érdeklődéssel kísérték, és hangos tetszésnyilvánítással jutalmazták a klubtagok játékát. Ami néha elég hosszúra sikeredett, az egyik leghosszabb mérkőzés 216 labdamevetből állt.⁷⁶

1974-ben a Veszprémi Járási Sportfelügyelőség „Alkotmány Kupa teniszversenyt írt ki.”⁷⁷ Az augusztus 18-án és 19-én a kiserdei tenispályákon megrendezett viadalokra a nevezéseket Patinszky András testnevelő tanárnál nyújthatták be 16-áig. Az első napon férfi és női egyesben lehetett indulni, a második napon a páros mérkőzéseket tartották meg. Az újság beszámolója szerint „Jól sikerült a veszprémi járási sportfelügyelőség Balatonfüreden rendezett Alkotmány Kupa teniszversenye. A kezdeményezés élénk érdeklődést váltott ki a teniszt kedvelők körében.” A 40 év feletti férfiak között egyesben az első két helyet füzfői versenyzők (Horváth és Fekete), a dobogó legalsó fokára viszont a füredi Patinszky András állhatott. 50 év felettiéknél első lett a füzfői Erős, 2. a keszthelyi

Gallé doktor, 3. a füredi Horváth Mihály doktor és Fazekas László. Párosban első lett a füredi Ludvig Károly doktor és Fekete, 2. a füzfői Erős – Angyal József duó, 3. a füredi dr. Horváth – Fazekas kettős. Az eredményekből kitűnik, hogy a férfiaknál senior kategóriában is kiírták a versenyt, divatos kifejezéssel élve: veterán teniszversenyt is tartottak. Női egyesben első helyezést ért el a füzfői Székelyné, második lett a keszthelyi dr. Galléné. Ifjúsági egyesben a füredi Horváth nyert, serdülő egyesben a füzfői Tóth. Serdülő párosban a füzfői Kovács – Lázár kettős győzött. Felnőtt vegyes párosban első lett: dr. Székelyné és Angyal Balatonfűzfőről, második a füredi Horváth J. és Fazekas, a harmadik helyezést a keszthelyi dr. Gallé házaspár szerezte meg.⁷⁸ A következő év augusztus 16-án és 17-én megtartott versenyt ismét a járasi sportfelügyelőség írta ki.⁷⁹ A megyei lap ebben az évben már azt is írta, hogy a Balaton-parton a „tenisz hívei Balatonföldváron, Keszthelyen Siófokon és Balatonfüreden találhatnak otthonra.”⁸⁰ Meglepő módon a felsorolásból kimaradt Balatonfűzfő.

Az 1976. szeptember 11-én és 12-én megrendezett füredi tenisz Alkotmány Kupát a Napló még egysoros, apróbetűs hírként⁸¹ közölte, de a következő évben már arról írt, hogy „A balatonfüredi Petőfi Sportkör ez évben [1977. augusztus 20-án] is megrendezte hagyományos Alkotmány Kupa meghívásos teniszversenyét. A fürediek célja, hogy ... elsősorban az idősebb korosztályok számára biztosítsanak versenyzési lehetőséget.”⁸², ennek alapján feltételezhető, hogy az 1976-os viadalt is már a klub szervezte. A 67 induló közül a legfiatalabb 10, a legidősebb 68 éves volt. Férfi nyílt egyesben Felhőfalvi László győzött, a 45 év feletti kategóriában a füredi dr. Ludvig Károly, az 55 évnél idősebbek csoportjában pedig a szintén füredi Márkus doktor. 1978-ban a senior kategóriában férfi egyesben és párosban dr. Horváth Mihály, illetve a dr. Horváth – Fazekas kettős nyert.⁸³

A hatvanas-hetvenes évekbeli hőskor szereplői közül meg kell említeni még id. Bakonyi István, Erdélyi Kálmán, és Székely Gyuláné nevét is. A klubtagok ekkoriban maguk végezték a pályák karbantartását is: általában fél órai játékot fél óra munka követett, vagy megfordítva. A nyári időszakban bérteniszezéssel is próbálkoztak bevételhez jutni, ebből is a kiadások egy részét tudták fedezni. Érdekességként megemlítem, hogy a német vendégjátékosok a bérleti díjat például sportszerekkel egyenlítették ki. A füredi pályákon Ádám Ottó, Asbóth József, Körmöczy Zsuzsanna, Taróczy Balázs, valamint

Vad Dezső, az 1948-as év wimbledoni junior kategória győztese (2010-ig ő volt az egyetlen magyar wimbledoni győztes) is megfordult. A sportolókön kívül a politikai és kulturális élet prominens képviselői is ellátogattak ide.⁸⁴



Horváth professzor akcióban⁸⁵

A HungarHotels Vállalat megpróbálta a pályákat saját használatra megszerezni, de ezt a kísérletet sikerült elhárítani. A pályák hovatartozását Simon Károly polgármestersége alatt véglegesen rendezték, ettől kezdve a sportkör birtokolja és tartja fenn azokat.⁸⁶

1991-től Szent István-napi verseny néven rendezték meg a veterán teniszversenyt. Ebben az évben már nők is indultak. Időnként külföldi nevezők is voltak. A füredi teniszviadal iránt az érdeklődés változó volt, idővel az újdonság varázsa is megkopott, és bizony akadtak olyan évek is, amikor nem rendezték meg,⁸⁷ legalábbis ennek nincs nyoma.

De a tenisz rajongói azért nem maradtak szórazási lehetőség nélkül.

1980-ban a III. Balatoni Tenisz Körverseny 2. körét Balatonalmádiban és Balatonfüreden rendez-

ték meg. A füredi viadalon a csapatversenyeket a román „A” válogatott nyerte, míg egyéniben a jugoszláv Flegó diadalmaskodott.⁸⁸

1981 szeptemberében egyéni és páros kupaversenyt rendeztek Füreden. Férfi egyéniben a fürediek közül dr. Veress Gábor a 3. helyen végzett. Párosban a Felhőfalvi – Salamon kettős 3. lett, míg a veterán férfi egyesben dr. Ludvig Károly a dobogó legalsó fokára állhatott fel.⁸⁹

1982 nyarán a megyei testnevelési és sporthivatal kezdeményezésére öt helyszínen (Balatonalmádi, Balatonfüred, Balatonfűzfő, Kiliántelep és Veszprém) nyári balatoni tenisz pontszerző tömegsport vetélkedőt szerveztek. A július és augusztus hónap során zajló viadal döntőit a füredi sportkör kiserdei tenispályáin tartották meg augusztus 28-án. A döntőbe füredi induló nem került be, az első helyezést a tihanyi Márai János szerezte meg.⁹⁰

1983-ban Veszprém, Balatonalmádi, Balatonfűzfő és Tihany mellett Füreden tartották a nyári balatoni tenisz-tömegversenyeket. A döntőt Balatonfűzfőn rendezték.⁹¹

1984-ben Füred is egyik helyszíne volt a balatoni nyári tömegsportversenyek tenisz mérkőzéseinek.⁹²

1985-ben kétszer is lehetőség adódott, hogy a füredi tenispályákat szárnyára vegye a világhír. Az egyiket, az IPV Satellite Hungary viadalt ugyan „eloroztta” Balatonfűzfő⁹³, de a XII. Világifjúsági Találkozó külföldi delegáltjai számára a KISZ KB „Mini VIT”-et szervezett Balatonfüreden. A július 27-és és 28-án tartott programok közé teniszversenyeket is beiktattak. Ezeket is a Kiserdőben – újságírói elírás szerint – a balatonfüredi „Petőfi ligetben tartották”.⁹⁴

1986-ban a nyári szabadidős versenyek teniszviadalainak egyik helyszíne volt szép városunk. Szeptember végén minden bizonnyal az újságírók tenisz világbajnokságát is itt rendezték volna meg, ha nem éppen ekkoriban (18-án) adják át a vado-natúj Club Tihanyt, ahol végül is megtartották.⁹⁵

1987-ben a balatoni és megyei nyári szabadidős teniszverseny 6 helyszínen megtartott viadalai között Füreden július 14-én és augusztus 4-én rendeztek mérkőzéseket.⁹⁶

1988-ban júliusban és augusztusban hétvégenként Ajka, Balatonalmádi, Balatonfűzfő, Pápa és Veszprém mellett július 12-én, 19-én, 26-án, augusztus 2-án és 9-én Balatonfüred volt helyszíne a nyári balatoni teniszversenyeknek, „amelyek kiváló kapcsolódási lehetőséget kínálnak. Már az első napokban élénk érdeklődés mutatkozott meg irántuk”.⁹⁷

1989-ben a sportkör komoly eredményeket tudhatott maga mögött. A felnőtt férfi csapat megnyerte a megyei bajnokság „A” csoportját, helyosztókon pedig megszerezte a harmadik helyet. Ebben az évben a testvérvárosi kapcsolatok keretében Castricum és Germering teniszezőit fogadták, továbbá két országos és egy házi egyéni versenyt rendeztek. (A városi tanács ebben az évben 30 ezer Ft-tal támogatta a klubot.)⁹⁸

1990. július 17-én, 24-én, 31-én és augusztus 7-én a szabadidős versenyek teniszviadalainak füredi mérkőzéseit bonyolították le. Augusztus 17-én, 18-án és 19-én az első (nem hivatalos) magyar teniszbajnokság 100. évfordulója tiszteletére a sportkör háromnapos országos nyílt veteránversenyt rendezett férfi egyéni 45, 55 és 65 év feletti kategóriákban. Az ünnepélyes megnyitón ott volt – legalábbis a program szerint, magáról a versenyről egyetlen tudósítást sem sikerült találnom – Csabai Béla, a Magyar Tenisz Szövetség elnöke, és Körmöczy Zsuzsanna is. Az év folyamán a klub a megyei bajnokság I. és II. osztályában szerepelt egy-egy csapattal. Az Andó – Balázs – Felhőfalvi – Németh – Szecsődi – dr. Veress összeállítású csapat megnyerte az első helyet, míg a II. osztálybeli ifj. Felhőfalvi – Hegyaljai – Kálóczi – Kupcsik – Salamon – Zsuhár összeállítású gárda második helyezéssel kiérdemelte az I. osztályba jutást, így 1991-ben a fürediek már két csapattal vettek részt a megyei I. osztály küzdelmeiben. Még az 1990-es esztendőben ismét vendégül látták a germeringi teniszezőket is.⁹⁹

1994-ben az első – hivatalosan is elismert – magyar teniszbajnokság 100 éves évfordulóján, augusztus 19-én a városi önkormányzat és a sportkör emléktáblát avatott a tenispályák mellett. Dr. Ludvig Károly köszöntője után dr. Dibusz László tartott ünnepi beszédet, majd Simon Károly polgármester és az alkotó, Berzsényi Balázs leplezte le a fából faragott emlékjelet. Ezt követően a szív-kórházban Bod Péter Ákos megnyitotta a dr. Ludvig Károly által rendezett tenisztörténeti kiállítást.¹⁰⁰ Ebben az évben ismét Füredre látogatott Körmöczy Zsuzsanna, a teniszsport magyar női csillaga is. Az ünnepségen részt vett az 1930-as, 1940-es évekbeli klub sikeres versenyzője, a néhány éve tragikus körülmények elhunyt Havas Erzsébet is. A másik egykori bajnok, Kenyeres Nelly (Paleta Gézné) ekkor már nem lehetett jelen, mert 1993 decemberében meghalt.

1995 szeptemberében dr. Barcza István (akkori) elnök vezetésével új klubház építését kezdték meg.

11 hónap múlva, 1996. augusztus 17-én avatta fel dr. Szalay László polgármester a 130 m² alapterületű, támogatók segítségével, rengeteg társadalmi munkával elkészült épületet. (A támogatók között voltak: Csima László, Maros István, Marosi Miklós, a Nyitrai testvérek, Pákh László és felesége, Nóra, továbbá Zettwitz Sándor. A város is hozzájárult a költségekhez kétszázezer forinttal.) Az eseményen jelen volt Berényi István, a Magyar Tenisz Szövetség elnöke, továbbá Sándor Péter főtitkár is. Az ünnepség alkalmából rendezett versenyen a budapestiek taroltak: a nőknél Szabó Éva többszörös magyar bajnok győzött, a férfiaknál Kamerda Károly diadalmaskodott. Párosban Kamerda és Révész nyert. A fürediek közül a dr. Barcza István – Fazekas György kettős az ötödik, a Felhőfalvi László – Zsuhár Géza duó a hatodik helyen végzett.¹⁰¹

1996-ban, 1997-ben és 1998-ban ismét az OB III-ban játszhattak a füredi teniszezők. 1997-ben az országos senior teniszbajnokságon – az ekkor már a Petőfi Sportkör tagjaként induló – Márai János a 45 év feletti kategóriában a második helyen végzett.¹⁰²

1998-ban a Nike Junior Tour teniszverseny magyarországi sorozatának egyik állomása a Petőfi Sportkör pályáin volt.¹⁰³ Szeptember végén a Hotel Agro tenispályáin háromnapos nyílt amatőr teniszversenyt rendeztek. A versenyt 20 induló közül a füredi Dobó Lajos nyerte. Második Kollár József, harmadik Véninger Tibor lett, a negyedik helyen Steierlein László végzett.¹⁰⁴

1999. május 27. és 30. között ismét Füred volt a Nike Junior Tour magyarországi helyszíne. Fűzfőn a füredi Kemény Ádám megnyerte a megyebajnokságot a serdülők kategóriájában.¹⁰⁵

2000 júliusában Kemény Ádám ismét első lett a korosztályos megyebajnokságon. Ebben az évben Debrecenben a tenisz diákolimpia országos döntőin Szabó András és Wacha Gergely (Lóczy Lajos Gimnázium) a fiúk között, míg a lányoknál a Drozda Rita és Wacha Dóra (szintén Lóczy Lajos Gimnázium) alkotta csapatok a második helyet szerezték meg. A Radnóti iskolát képviselő Bognár Márton – Kemény Ádám – Tell Antal hármas a nyolcadik helyen végzett. (A diákolimpia megyei döntőin a füredi diákok első helyezést értek el.) A Szent István napi teniszversenyen a füredi Felhőfalvi László – Zsuhár Géza kettős a negyeddöntőig jutott el.¹⁰⁶

2004-ben a sportkör 45 év feletti csapata 2000 óta megszakítás nélkül ötödik alkalommal nyerte

meg a megyei I. osztályú bajnokságot. Az OB III-beli szereplést viszont anyagi okok immár második éve nem tudta vállalni a klub.¹⁰⁷

A Petőfi Sportkör jelenlegi elnöke 2010-től Felhőfalvi László, az alapszabályzat legutóbbi változatát pedig 2010-ben fogadta el a tagság. A klub használati szabályzatát 2013 márciusában módosították.

A klub gondnokai Nagy István, Opatá Ferenc, Ruzsinszky Róbert, Salamon László voltak. Jelenleg Bocsor József látja el a gondnoki megbízással járó teendőket.

A klub tagjainak száma 2013 júliusában 126 fő, a tagdíj egy évre – korosztálytól és a kedvezményektől függően – 5 000 és 30 000 Ft között mozog. A 90-es évek közepén volt olyan időszak, amikor a taglétszám 200 fő fölé emelkedett, ekkor egy ideig az új tagok felvételét átmenetileg felfüggesztették.¹⁰⁸

Napjainkban az egyesület az immár Szent István Napi veterán teniszverseny néven megrendezett Szent István Kupa mellett több tornát is ír ki és bonyolít le, pl.: Nyári Páros Teniszverseny, Felkészülési Torna Szent István Kupára, stb.

Mintegy tíz éve a Kiserdőben télen sem szünetel a játék, mert két pályát felfűjható sátorborítással, fűtött klímával használhatnak a sportkör tagjai.

A fürediek fiatalabb generációjából Bujdosó Bence, Gálfi Dalma, Wacha Gergely ért el eddig figyelemreméltó eredményeket. Utóbbi 1996-ban a 14 éven aluliak Barcelonában rendezett Európa-bajnokságáról bronzéremmel tért haza.¹⁰⁹ Dalma pedig 2009-ben a válogatottba is bekerült, 2012-ben megnyerte a korosztályos magyar bajnokságot, majd abban az évben az Olaszországban megrendezett Európai Mesterversenyt, ezt követően pedig az Egyesült Államokban vett részt az ottani nemzetközi tornákon.¹¹⁰

A teniszutánpótlás nevelése a Radnóti Miklós Általános Iskolában folyik.¹¹¹ Itt megjegyzem, hogy bár a sportkör az iskolának felajánlotta a tenispályák ingyenes használatát erre a célra, az iskola valamilyen okból nem élt ezzel a lehetőséggel.¹¹²

A hazai és nemzetközi kerekesszékes tenisz kiemelkedő képviselője a füredi Navratyil Sándor.

A Petőfi Sportkörön kívül más teniszkлубok is működnek Füreden: Az Agro Hotel mellett az Agro Teniszkлуб, továbbá a Forrás Sportklub Tihany felé, a 71-es út közelében. 1996. szeptember 6. és 8. között itt rendezték meg az első országos jogász teniszbajnokságot az akkor még Forrás Szabadidő Club pályáin, az Ace Tandem Bt. szervezésében.

Illetve egész pontosan a viharos időjárás miatt a döntőket már a Club Tihany fedett pályáin tartották meg. Az esemény fővédnöke Vastagh Pál akkori igazságügy miniszter volt. A fürediek közül legjobban szereplő Csákvári Tamás az ötödik helyen végzett.¹¹³ A következő évtől már teljes egészében a füredi pályán bonyolították le. Utoljára 2002-ben¹¹⁴ tartották Füreden, sorrendben a 7. regattát.

Az 1980-as években már a Margaréta Szálló melletti területen kialakított három, később négy, illetve a kempingben levő két pályán is teniszezhetek a fehér sport rajongói.¹¹⁵

2004 tavaszán új klub alakult, Balatonfüredi Tenisz Club néven. Elnöke Andó Róbert lett.¹¹⁶ 2005-ben pedig Gálfi Tamás vezetésével a serdülő teniszezők is klubot alapítottak, Balatonfüredi Junior Teniszegyesület elnevezéssel.¹¹⁷

Mindezekből kitűnik tehát, hogy a magyar teniszsport történetének kezdetei Balatonfüredhez is kötődnek.

Ezúton is megköszönöm id. Bakonyi István, dr. Erdélyi Kálmán, Felhőfalvi László, dr. Ludvig Károly, Némethné Rácz Lídia és dr. Pintér István segítségét és adatközlését.



A tenispályák 2013 júliusában
(Foto: Tóth-Bencze Tamás)

Irodalom:

Burka Tibor – Glatz László: Balatonfüred sporttörténete. Balatonfüred, 2000.

Esztergály Gyula: A magyar veterán tenisz története. Budapest, 2003.

Gorodi László – Szőke Pál: Ez is tenisz. Budapest, 1989.

Kertész János: Lawn Tennis. Budapest, 1903.

Szőke Pál: 100 éves a magyar tenisz. Budapest, 1980
www.petofisportkorfured.hu

Jegyzetek:

1. A „Stefánia-Yacht-egylet” köréből. Balaton-Füred. [a továbbiakban: B-F] 1887. május 1., 4. p.
2. B-F. 1887. május 1., 6. p. (Hírek)
3. Lichtneckert András: Écsy László balatonfüredi fürdőigazgató naplója 1863–1892. Balatonfüred, 2008., 197 – 198. p.
4. B-F. 1887. május 8, 6. p. (Hírek)
5. Szőke Pál: 100 éves a magyar tenisz. Budapest, 1980., 44. p.
6. Lichtneckert András: Écsy idézett mű, 240. p.

7. Szőke idézett mű, 91. p. A kiírás gyakorlatilag (a végén két szó eltéréssel) megegyezik az 1894-es kiírással: „Nevezési záridő a verseny napja 10 órájáig délelőtt.” Vitorlás versenyek a Balatonon. VFH. 1894. június 16., 2. p.
8. Lichtneckert András: Écsy idézett mű, 289. p.
9. A Stefánia yacht-egylet. Veszprémi Független Hírlap. [a továbbiakban: VFH] 1890. július 19., 3. p.
10. Gorodi László – Szőke Pál: Ez is tenisz. Bp., 1989., 35. p.
11. Versenyek Balaton-Füreden. VFH. 1890. július 26., 3. p.

12. Ács Anna – Lichtneckert András: A Széchenyi–Széchenyi család és Balatonfüred. Balatonfüred, 2011., 130. p.
13. Mi újság? Stefánia özvegy trónörökösnét. Vasárnapi Újság. [a továbbiakban: VU] 1891. június 28. (26. sz.), 429. p.; a tervezett látogatásról a veszprémi újság is beszámolt: Stefánia özv. trónörökösné B.-Füreden. VFH. 1891. július 4., 2. p.,
14. A „Stefánia-yacht-egylet”. VFH. 1891. július 11., 2. p.
15. Lichtneckert András: Écsy idézett mű, 340. p.
16. Lichtneckert András: Écsy idézett mű, 341. p.
17. Mi újság?: Stefánia özvegy trónörökösné Balaton-Füreden. VU. 1892. június 26. (26. sz.), 460 – 461. p. továbbá a látogatás lezajlásáról veszprémi újság is tudósított: VFH. 1892. június 25., 1 – 2. p.
18. Kertész János: Lawn Tennis. Budapest, 1903., 32. p.
19. A balatonfüredi fürdőbizottság üléseinek jegyzőkönyvei 1855 – 1919. Balatonfüred, 2010., 138. p.
20. Mi újság?: Stefánia özvegy trónörökösné a Balatonon. VU 1896. július 12. (28. sz.) 468. p.; Mi újság?: Stefánia özvegy trónörökösné a Balatonon. VU 1896. július 19. (29. sz.), 484. p.
21. Ujdonságok: Stefánia főhercegnő Balaton-Füreden. Tapolca és Vidéke. 1896. július 12. (27. sz.), 2. p.
22. Fürdői élet. B–F. 1902. július 23., 5. p.
23. Fürdői élet Balaton-Füreden. B–F. 1902. július 30., 1 – 2. p.
24. Milyen szórakoztassuk fürdővendégeinket? Balatonfüredi Hírlap. [a továbbiakban: BH] 1912. július 7., 1 – 2. p.
25. Tenisz-verseny Balatonfüreden. BH. 1912. szeptember 1., 4. p.
26. A fürdőtelepről. BH. 1913. március 23., 4. p.
27. Tessék belépni! BH. 1913. április 6., 1 – 2. p.
28. Az újjáépített Balatonfüred. Balatonfüred, 1913., 14. p.
29. A Balatonfüredi Sport Club vezetősége. Balatonfüred. [a továbbiakban: Bf] 1926. április 24., 3. p.
30. Miért? Tenisz és Golf. 1929. augusztus 25. (8. sz.), 1. p.
31. Tagfelvétel. Bf. 1934. június 16., 4. p.
32. Teniszversenyek. B. 1934. szeptember 1., 4. p.; A balatonfüredi Tenisz Társaság versenye. Bf. 1934. szeptember 8., 3. p.; A füredi tenisz-verseny eredménye. Bf. 1934. szeptember 15., 4. p.; Az érem leltári száma: 2007.77.1.
33. A Balatonfüredi Tenisz Társaság hírei. Bf. 1935. április 13., 2. p.
34. Iván József: Balatonfüred és környéke a Balaton. Balatonfüred, 1935., 135. p.
35. Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára [a továbbiakban: VML]: XXI.102. Fond, 2. doboz. Az 1935-ben elfogadott alapszabály, és annak 1943-ban módosított változata.
36. Csütörtökön felavatták a BTC új tenispályáját. Bf. 1935. június 29., 2. p.; Gibolya Tibor: Néhány szó a sportokról. Bf. 1935. augusztus 24., 4. p.
37. Bf. 1935. július 27., 3. és 4. p. (Hírek)
38. –r–s: Ötven év a teniszsportban. Napló 1977. április 17., 7. p.
39. A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1935. augusztus 10., 4. p.
40. Bf. 1935. augusztus 17., 4. p. (Sport)
41. Szeptember 1-én. Bf. 1935. augusztus 24., 4. p.; A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1935. augusztus 31., 4. p.
42. A füredi borhét teljes programja. Bf. 1935. augusztus 31., 1. p.; Meghívó. Bf. 1935. szeptember 7., 3. p., Tenisz-sport. u.o., 4. p.
43. Tenisz-sport. Bf. 1935. szeptember 14., 4. p.
44. A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1936. augusztus 22., 3. p.
45. A Nemzetközi Sporthét balatonfüredi programjai. Bf. 1936., augusztus 29., 3. p.; és szeptember 5., 1. p.
46. A Tenisz Club jelmez-estélye. Bf. 1937. február 6., 3.
47. A Tenisz Club. Bf. 1937. március 20., 4.; A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1937. június 12., 4. p.
48. Megindult a tenisélet Balatonfüreden. Bf. 1937. június 19., 3. p.
49. Nemzetközi Sporthét Balatonfüreden. Bf. 1937. július 3., 5. p.
50. Teniszverseny Füreden. Bf. 1937. július 17., 3. p.
51. Nemzetközi Teniszverseny Balatonfüreden. Bf. 1937. augusztus 7., 3.; Nemzetközi teniszverseny Balatonfüreden aug 14-18.; Bf. 1937. augusztus 14., 3. p.; Azt mondják, hogy a teniszkлуб. Bf. 1937. augusztus 21., 2. p.
52. Balatonfüred a nemzetközi sporthét központjában. Bf. 1937. július 31., 2. p.; A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1937. augusztus 28., 3. p.; A III. Nemzetközi Sporthét balatonfüredi programja. Bf. 1937. szeptember 4., 1. p., és A Balatonfüredi Tenisz Club. u.o. 3. p. Hozzáfűzések a Sporthéhez. Bf. 1937. szeptember 25., 1. p.
53. A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1937. szeptember 18., 3. p.
54. Nagy érdeklődés előzi meg a Balatoni Sporthétet. Bf. 1938. augusztus 20., 1. p.; Tenisz Bál Füreden. Bf. 1938. augusztus 27., 3. p.
55. A Balatonfüredi Tenisz Club. Bf. 1939. június 24., 3. p. (Sajnos egyelőre az Országos Széchenyi Könyvtárban található 1939. évi ismertetőn kívül nem sikerült felhelyezni belőle.)
56. A V. Nemzetközi Balatoni Sporthét. Bfd. 1939. augusztus 26., 3. p.; Nemzetközi teniszversenyek szept. 3-6-ig Balatonfüreden. Bf. 1939. szeptember 2., 1. p.
57. Balatonfüredi sport- és borhét programja. Bf. 1940. augusztus 24., 1. p.; Végetért a Balatoni és a VI. Nemzetközi Sporthét a Balaton. Bf. 1940. szeptember 14., 2. p.
58. Jankó József: Trofeo Roma 1941: 1. Magyarország! Tenisz. 1941. november (11. sz.) 2 – 6. p.
59. Megjelent a balatoni ünnepek végleges programja. Balatoni Kurir. 1941. augusztus 28., 1. p.; Földváról írták. Balatoni Kurir. 1941. szeptember 4., 3. p.
60. Új életre ébred a teniszkлуб. Bf. 1941. május 10., 3. p.
61. Iván idézett mű: 134. p.
62. Beszámoló a VIII. Nemzetközi Sporthét eseményeiről. Bf. 1942. szeptember 12., 1. p.
63. A Nemzetközi Sporthét programja Balatonfüreden. Bf. 1943. szeptember 4, 3. p.
64. Elmarad az idei Balatoni Sporthét. Bf. 1944. szeptember 2., 4. p.
- 65–67. Id. Bakonyi István, dr. Erdélyi Kálmán, Felhőfalvi László és dr. Ludvig Károly adatközlése
68. A Petőfi Sportkör iratanyaga a Veszprém Megyei Törvényszéken, a 6.Pk.70.104/1989/14. számon található. Az első iktatott anyag az egyesület nyilvántartásba vételi lapja, 4/VE-5/1979 jelzettel, az egyesület nyilvántartási száma: 104.
69. Albrecht Sándor: Labdázó Balaton-part. Napló. 1962. május 11., 7. p.
70. Javul teniszszakosztályaink munkája. Napló. 1963. február 22., 7. p.
71. Füred a balatoni sportversenyek fővárosa. Középdunántúli Napló. 1958. február 16., 8. p.

72. Balatonfüred község iratainak és az iktatókönyvek átné-
zéskor ugyan találtam a tenispályára vonatkozóan
hivatkozásokat, de a szóban forgó ügyiratok túlnyomó
többsége a levéltárba sajnos már nem kerül be.
73. VML: XXIII.731.b. Fond, 34. doboz. 917/1968 ügyirat
74. VML: XXIII.731.b. Fond, 41. doboz. 426/1969 ügyirat;
XXIII.731.b. Fond, 42. doboz. 1095/1969 ügyirat
75. Vedres József: Balatonfüredi gondok: Egy fiatal város
fejlesztési sportéletét. Esti Hírlap. 1971. március 2., 7. p.
76. Id. Bakonyi István és dr. Ludvig Károly adatközlése.
77. Alkotmány Kupa. Napló. 1974. augusztus 14., 7.p.
78. Alkotmány Kupa. Napló. 1974. augusztus 27., 7. p.
79. Alkotmány Kupa. Napló 1975. augusztus 10., 7.p.
80. Társadalmi testület alakult a balatoni vízi- és üdülöhelyi
sportélet fejlesztésére. Napló. 1975. június 5., 7.p.
81. A hétvége sportműsora. Napló. 1976. szeptember 11., 11.
p.
82. Teniszverseny Füreden. Napló. 1977. szeptember 2., 7. p.
83. Alkotmány kupa – teniszben. Napló. 1978. szeptember 1.,
7. p.
84. dr. Erdélyi Kálmán adatközlése
85. A kép eredetije a Petőfi Sportkör birtokában van
86. Felhőfalvi László adatközlése
87. Esztergály Gyula: A magyar veterán tenisz története. Bu-
dapest, 2003. 74. p.
88. Kis Dezső: Teniszütővel a Balaton partján ... Napló.
1980. június 2., 7. p.
89. Tenisz OB I és Davis Kupa. Napló. 1981. szeptember 22.,
6.p.
90. Döntő Balatonfüreden. Napló. 1982. augusztus 26., 7.p.;
Mádai János a győztes. Napló. 1982. szeptember 3., 7. p.
91. Balatoni tenisdöntők. Napló. 1983. augusztus 18., 7. p.;
Ágoston és Tkálics nyerte a balatoni teniszversenyt.
Napló. 1983. augusztus 23., 7.p.
92. A részletes sportműsor. Napló. 1984. július 14. és augusz-
tus 4., 15. p.; A hétvége sportműsora. Napló. 1984. jú-
lius 21., 15.p.;
93. Világhírességek a főzői tenisztadionban. Napló. 1985.
július 2., 7.p.
94. Mini VIT Füreden. Napló. 1985. július 10., 7.p.; A füredi
Mini VIT programja. Napló. 1985. július 25., 7.p.;
Mini VIT Füreden. Napló. 1985. július 29., 2.p.
95. A hétvégi sportműsor. Napló. 1986. július 19., 26., au-
gusztus 2. és 9., 15. p.; Újságírók világbajnoksága Ti-
hanyban. Napló. 1986. szeptember 30., 7.p.
96. Kezddőnek a szabadidős teniszversenyek. Napló. 1987.
július 4., 15.p.; A hétvégi sportműsor. Napló. 1987.
július 1., 15. p. és augusztus 1., 15.p.
97. Balatoni teniszversenyek. Napló. 1988. július 11., 7.p.;
98. Burka Tibor: A Petőfi SK sikeres éve. Füredi Hírek [a to-
vábbiakban: F. H.]. 1990. március (3. sz.) 4. p.
- 99.. N. O. [Novothny Ottó]: Egyre többen teniszeznek me-
gyénkben. Napló. 1990. július 6., 11.p.; Tenisz sza-
badidős versenyek Veszprém megyében. Napló. 1990.
július 13., 11. p.; A hétközi sportműsor. Napló. 1990.
augusztus 15., 7. p.; Teniszverseny Füreden. Napló.
1990. 17., 11. p.; A hétvégi sportműsor. Napló. 1990.
augusztus 18., 15. p.; Sipőcz József: Az első tenisz-
verseny Balatonfüreden. Napló. 1990. augusztus 24.,
7.p.; Burka: Tenisz: Cél a magasabb osztály. F. H.
1991. március (5. sz.), 12. p.
100. Z [Zatkalik András]: Emléktábla a fehér labda tiszteleté-
re. Új Balatonfüredi Napló [a továbbiakban: ÚBN].
1994. szeptember, 4. p.; Teniszünne. Napló. 1994.
augusztus 22., 14. p.
101. V. R. [Varga Róbert]: Veteránbajnokság klubház-
avatóval. ÚBN. 1996. augusztus 30., 7. p.; Soltész
Mária: Tenisz a Kiserdőben. Balatonfüredi Napló [a
továbbiakban: BN]. 2003. október (10. sz.), 11. p.
102. V. R.: Dobogón a teniszezők: Akár még OB II-esek is
lehetnek. ÚBN. 1997. július 17. (8. sz.) 11. p.; Máдай
a döntőben kapott ki. Napló. 1997. december 18., 15.
p.
103. Közel kétszáz teniszpalánta. Napló 1998. július 14.,
15.p.
104. Sporthírháló: Tenisz. BN. 1998. október 8. (18. sz.), 7.p.
105. ovo [Novothny Ottó]: Füreden a junior teniszezők. Nap-
ló. 1999. május 26., 15. p.; Utánpótlás-
teniszbajnokság. Napló. 1999. június 11., 15.p.
106. A füredi diákok a legjobbak. Napló. 2000. május 9., 21.
p.; Országos diákolimpai tenisz. Napló. 2000. június
24., 14. p. Ideális után viharos időjárás a megyei
teniszbajnokságon. Napló. 2000. július 12., 11. p.; Ve-
teránok teniszversenye. BN. 2000. szeptember 28. (9.
sz.), 11. p.
107. bé [Burka Tibor]: Eredményes teniszezők. BN. 2005.
február (2. sz.), 11. p.
108. Felhőfalvi László adatközlése
109. Bravúros évadzárás a teniszezőknél. ÚBN. 1996. októ-
ber, 11. p.
110. Szendi Péter: Egyre ragyogóbbak a füredi tenisz csilla-
gok. BN. 2009. október (10. sz.), 10. p.; Szendi [Pé-
ter]: Gálfi Dalma tovább menetel a csúcs felé. BN.
2012. szeptember (9. sz.), 11.p.
111. M. J. [Molnár Judit]: Sportsikerek a Radnótiában. BN.
2005. május (5. sz.), 9.p.; no [Novothny Ottó]: A fü-
redi Radnóti gimnázium <sic> volt a legeredménye-
sebb teniszben. Napló. 2008. május 7., 11. p.
112. Felhőfalvi László adatközlése
113. GA: Teniszezték a jog emberei. ÚBN. 1996. szeptem-
ber, 11. p.
114. Ezentúl Füreden teniszeznek. Napló 1997. szeptember
15., 15. p.; A 7. országos jogász teniszbajnokságot ...
Napló. 2002. augusztus 10., 15.p.; Tenisz: Jogászok
találkoznak. BN. 2002. augusztus 29., 11. p.
115. Nyári programjainkatunk (Beszenszki József ismertetése
a füredi sportolási lehetőségekről). Napló. 1983. július
17., 7.p. ; Zákonyi Ferenc: Balatonfüred: Adalékok
Balatonfüred történetéhez a kezdetektől 1945-ig.
Veszprém, 1988., 770. p.
116. di [Szendi Péter]: Új Balaton-parti teniszkлуб. Napló.17.
2004. május 28., 19. p.
117. Szendi Péter: A tenisz már nem úri sportág. BN. 2006.
október (10. sz.) 11.p.

Z. KARKOVÁNY JUDIT

SZÁZ ÉVES A „PÁSZTORFIÚ”

Kerek száz éve annak, hogy Balatonfüred festője, Protiwinsky Ferenc befejezte tanulmányait Münchenben, a Bajor Királyi Festőakadémián. Diplomamunkáját, Franz von Lenbach¹ „Pásztorfiú (Hirtenknabe)” című képének másolatát az Akadémia tanári kara kitüntetéssel jutalmazta. A festőművész „mestersége” ettől kezdve hivatalosan: kopista, azaz másolatkészítő.

1810-es megalapítása óta az Akadémia megkerülhetetlen állomás volt a pályakezdő képzőművészek számára. Minden jelentősebb festő megfordult Münchenben, ki több, ki kevesebb időt töltve a neves művész-tanárok által vezetett osztályokban.² Nemcsak a mesterséget tanulhatták meg itt felső fokon, a bajor főváros kulturális életében való részvétel is egyetemi tanulmányokkal ért fel. A Glyptothékában ókori szobrokat, a Pinakothékában Dürer, Rembrandt, Van Dyck festészetét tanulmányozhatták. Az európai híré Kristálypalota, a Glaspalast 72 kiállítási termében nyaranta több hónapig láthatták a kortárs mesterek új alkotásait, a Glaspalaston kívül pedig tucatnyi – nem jelentéktelen – galéria folyamatosan mutatta be a legújabb művészeti irányzatok képviselőit.

A teljes – négy éves – képzési időt kevés művésznövendék töltötte el Münchenben, s még kevesebben szereztek diplomát másolatkészítőként. Protiwinsky Ferenc választásának okát ma már csak találgatni tudjuk. Személyes iratait, amelyek választ adhatnának a kérdésre, az 1947-ben bagolyvári műterem-lakásában fölvetett hagyatéki leltár utolsó előtti tételként – egy vizeskorsó és egy üres börrönd között – „értéktelenek” minősítette.

A müncheni Akadémiához hasonló művészképzők létrejötte előtt a kópiák készítése fontos pedagógiai eszköz volt: a képzőművészek, közülük is leginkább a festők elődeik munkáinak másolása közben tanulták meg művészetük mesterfogásait. Az aradi asztalossegéd Lieb Mihály³ az őt „rendszeres képzőművészeti oktatásban részesítő” Szamosy Elek⁴ műveit másolta, a beérkezett művész Munkácsy Mihály festményeiről húsz év múlva Párizsban az ifjú Rippl-Rónai József⁵ készített másolatokat. (Tanítványa jól sikerült feladatait Munkácsy gyakran néhány ecsetvonással megtoldotta, majd szignálta és saját műveként adta el.) Rippl-Rónai pártfogoltja, a később Munkácsy-díjas Martyn Ferenc⁶ számára a kaposvári mester képei jelentették a festőiskolát.

Koronként változott a kópiák értéke, megbecsültsége is. A magángyűjteményekben „a klasszikus remekművek másolatai a klasszikus remekművek aurájával fokozták a hatalmi presztízst, tekintélyt és történelmi tradíciót kölcsönözve birtokosaiknak”.⁷ Ha a gyűjtő nem tudta másképp teljessé tenni gyűjteményét, másolatot rendelt egy művésztől, aki festményeivel már bizonyította mesterségbeli tudását és tehetségét.

A 19. században egymás után jöttek létre az úgynevezett másolat-galériák, köztük a máig legnevesebb Schack Galerie Münchenben. Az alapító Adolf Friedrich von Schack képtárának 85 másolatát kortárs német festők, köztük Lenbach készítették. A jelentős vagyonnal rendelkező gróf a képeket személyes élmények alapján választotta ki utazásai során, a másolóktól pedig elvárta a mintakép aprólékos és pontos követését. A galériát létrehozó Schack és a számára legfontosabb festmények kópiáját elkészítő Lenbach évtizedes kapcsolatából egyenesen következett, hogy később a Lenbach igazgatta Akadémián a másolatkészítés is tantárggyá lépett elő.



A Schack Galerie épülete

Magyarországon időről időre szenvedélyes viták folytak arról, hol a helye, lehet-e helye egyáltalán másolatnak egy múzeumban, kaphat-e állami támogatást közgyűjtemény kópia megrendelésére. A másolatok mellett érvelők a múzeumoknak a közművelődésben betöltött feladatára hivatkoztak: a közönség jogos igénye, hogy egy-egy gyűjtemény teljes legyen. Trefort Ágoston⁸ – az ő számára is példakép volt a müncheni Schack Galéria – művelődési miniszterként 1884-ben önálló másolat-múzeum létrehozására tett javaslatot. „Az európai festészet remekművei számtalan képtárban szétszórva találhatók, mindet megtekinteni lehetetlen fizikai és anyagi feltételek miatt. A hazai képtárak nem tudják megfizetni a műkereskedelem árait. (...) Idején volna ilyen másolati gyűjtemény beszerzéséről és berendezéséről gondolkodni, mert mi sohasem leszünk képe-

sek galériánk hézagait kitölteni, s ha ilyen művek ritka esetben eladásra is kerülnek, mi az angolokkal, sőt a németekkel se leszünk képesek versenyezni.”⁹

Másolat-múzeum nálunk nem jött létre, de a művészeti másolat értékét, létjogosultságát egyre kevésbé vitatták. 1899-ben Velázquez¹⁰ születésének 300. évfordulóját ünnepelték Európa-szerte. Budapest sem akart lemaradni, az Országos Képtár is Velázquez-tárlatot rendezett. A kiállított 16 festményből az egyetlen eredetit Benczúr Gyula gyűjteményéből kölcsönözték, a többi 15 erre az alkalomra készült másolat volt. A legtöbbet Benczúr Gyula tanítványa, Balló Ede készítette, aki a művész-másolatok elismeréséért folytatott harcot végül sikerre vitte a két világháború között.¹¹

A 19–20. század fordulójára kialakulnak a másolatkészítés szakmai szabályai. A múzeumok a másolatkészítést engedélyhez kötik, a másolónak a művet saját nevével kell szignálnia, a kópia méretének különböznie kell az eredeti mű méretétől. (A „Pásztorfiú” mérete: 107,7 x 154,4 cm. A Protiwinsky kópia nagyobb: 120 x 190 cm. A kép hátán a felirat: „Nach Lenbach copiert Fr. Protiwinsky”.)

A Louvre-ban ekkor évente átlagosan 1000 másolat készül, a másolási jegyzőkönyveket gondosan vezetik. Múzeumonként változik, hogy a másoló csak szünnapokon festhet-e, vagy alkalmi helyiséget biztosítanak számára. Kedvelt remekművek esetén néha hónapokat vár, míg sorra kerül. Ismert, jó nevű kopista kivételezett körülmények között is dolgozhat: amikor Balló Ede Madridban Velázqueznek Ausztriai Ferdinándról készült életnagyságú képét másolja, a vele jó barátságban lévő igazgató leemelteti a képet a falról és külön állványra helyezteti. (A spanyol kopisták irigy megjegyzéseket tesznek a kivételezés miatt.) 1901-ben Amszterdamban, ahol Rembrandt-képet másol, az alkotónak kijáró tisztelettel veszik körül Ballót: „A kopisták meg a múzeum szolgálai nagy figyelemben részesítettek ... Nem hiányzott a közönség sem. Gyakran úgy álltam a pódiumon, mintha számos tagból álló társaság előtt produkálnám magam.”¹²

Protiwinsky Ferenc 1900-tól 1904-ig az Iparművészeti Főiskola növendékeként ismerte a vitákat és a vitázókat, Balló Edét akár személyesen is. 1906-ban körülnézett Münchenben, Hollósy Simon magániskoláját látogatta, és feltehetően gyakran a Schack Galerie-t. Amikor önkéntes katonaévének letöltése után, 1909-ben beiratkozott a Bajor Királyi Festőakadémiára, és ott éppen a másolatkészítő szakot választotta, nem hirtelen elhatározásból döntött. Diplomamunkája, a „Pásztorfiú”-ról készített kópia ennek a döntésnek a megerősítése, és tisztelgő főhajtás az elődök munkája, Schack és Lenbach előtt. Kortársak festményeiről nem

is készített többé kópiát, a 17–18. században élt nagy mesterek bibliai tárgyú műveit másolta.

1911 és 1931 között kilenc kópiát mutatott be a Glaspalastban évente megrendezett nemzetközi kiállításokon. 1925-ben a Münchenben élő és dolgozó magyar festők szokatlanul sok művel mutatkozhattak be a Glaspalast-beli seregszemlén. A tehetségüket méltató kritikus külön kiemelte közülük „a kitűnő kopista Franz Protiwinskyt”, aki ezúttal Van der Meer Csendéletének másolatával „ismét kiművelt módszeréről tett tanúbizonyságot”.¹³

1931-ben a Másolóművészek Szövetségének¹⁴ tagjaként Rembrandt „Öreg férfi” című képének másolatát állította ki. A kiállítás június elsején nyílt meg, június hatodikán éjjel leégett a Kristálypalota. 3000 képzőművészeti alkotás semmisült meg, köztük a német romantika pótolhatatlan művei. A tűzvész okáról a hatóságok semmi biztosat nem tudtak megállapítani, a hivatalos vélemény szerint a tragédiát a szerkezet öngyulladás okozta. A müncheni művészek nyomására 1932-ben pályázatot írtak ki egy új kiállító épület megvalósítására, a nemzeti szocialisták 1933-as hatalomátvétele miatt azonban ezek a tervek nem valósultak meg. Protiwinsky Ferenc a következő évben végleg hazatelepült szülőfalujába, Balatonfüredre.

Másolatokat többé nem állt módjában készíteni, igény sem lett volna rájuk, hamarosan magukat a gyűjteményeket, műalkotásokat kellett a háborús pusztítások elől menteni. A háború után a nemes-másolatokat kiszorították az egyre jobb minőségű reprodukciós albumok. (Mára a komputeres csúcstechnikával készült másolat ipari sorozattermékévé vált, Mona Lisa mosolyával akár tapétázni is lehet. De mostanában német és svájci galériák aukcióin újra fölbukkannak a Protiwinsky-kópiák. Legkelendőbbek a portrék: a gondosan restaurált kastélyok falain az őseket is pótolni kell. Ez év májusában egy német aukción Van Dyck festményének, a „Csellón játszó nő”-nek másolatát bocsájtották árverésre; a kép kikiáltási ára 1500 euróról indult.)

Hány korábban készült kópiáját és melyiket hozta haza Münchenből a művész? Az 1944-ben műtermébe látogató újságíró-tanító Márkus Dezső cikke elején a „fekvő fiút”, „a művész akadémiai vizsgaképét” és „az amszterdami polgármester megszólalni akaró festményét” sorolja fel Luttor prelátus és Horthy kormányzó arcképe között. Ma már csak a Protiwinsky pályáját ismerő tudja, hogy az előbbi Lenbach, utóbbi Rembrandt képének másolata, s mintha az újságíró sem lett volna tisztában ezzel.¹⁵

A cikk elején említett hagyatéki leltár végképp használhatatlan, a leltározók nem értettek a festészet-

hez, s érezhetően szerettek volna mielőbb túljutni a macerás feladaton. Az első tételknél még próbálkoztak valamiféle szakmainak vélt megközelítéssel, a 13. tétel azonban egyszerűen: „40 db különböző festmény á/20 Ft.”

A 3. sorszámú tétel: „Rembrand (!) másolat 100 x 120 cm;” a 10. sorszám: „Festmény: Krisztus a keresztján 100 x 80 cm” (ez valószínűleg Rubens festményének másolata); a 11. „van Dick (!) másolat 140 x 120 cm”; és a 12. is „van Dick (!) másolat, 80 x 110 cm”. Értékük a leltározók szerint 200 Ft, 100 Ft, 500 Ft és 400 Ft.

Az ára miatt másolat-gyanús még három tétel: a 6. sorszámú „Öreg férfi 40 x 80 cm” (150 Ft); a 7. sorszámú „Öreg nő 40 x 80 cm” (100 Ft. Vajon miért ért kevesebbet az öreg nő az öreg férfinál?); és a 9. sorszámú „Idős nő és gyerekek” (méret nincs, becsült értéke 100 Ft.).

Protiwinsky Ferenc saját képeit a leltározók 20-60 forintba értékelték, láthatóan a vászon mérete szerint.¹⁶

A „Pásztorfiú”-t hiába keressük a hagyatéki leltárban, 1947-ben már nem volt a műteremben. A Jókai Múzeumban bukkant fel újra a 2004-ben rendezett Protiwinsky emlékkiállításán. A bejárat mellett székely cédula jelezte, hogy a festmény eladó. A „Koronához” címzett vendéglő (ma: „Arany Korona”) egykori tulajdonosának, Nagy János unokájának családi öröksége volt. Az unoka, Bózsza Sándorné semmit nem tudott a kép eredetéről, a festőt életkoránál fogva nem ismerhette. De a történetet nem nehéz kitalálni: csak a háború utáni nyomor vihette rá Protiwinsky Ferencet, hogy legkedvesebb képétől megváljon. A hányatott sorsú „Pásztorfiú” végül jó helyre került: a Helytörténeti Gyűjtemény tulajdonába a Balatonfüred Városért Közalapítvány támogatásával. (A kép megérett egy alapos, szakszerű felújításra, ami nem olcsó mulatság, de megérné a ráfordított költséget.)

Jegyzetek:

1. Lenbach, Franz von (1845–1910) festőművész, a 19. századi német festészet jelentékeny, iskolát teremtő alakja, az ún. „müncheni realizmus” (akadémizmus) hivatalos képviselője. „Hirtenknabe (Pásztorfiú)” című képe 1859–60-ban készült, Münchenben, a Schack Galerie-ben található.
2. Somogyi Miklós: Magyarok a Müncheni Képzőművészeti Akadémián. Művészet, XI. évf. 1912. 178 – 188. o. – Géza Jászai: München und die Kunst Ungarns 1800 bis 1945. Ungarnjahrbuch, Mains, 1970. 143 – 153. o. Mindkét összeírás az Akadémia anyakönyvei alapján készült. A Somogyi Miklós által készített névsor 217 nevet tartalmaz; a beiratkozottak kiugróan magas számának magyarázata, hogy a 19. században a növendékek a történelmi („nagy”) Magyarország területéről érkeztek. Jászai Géza hosszabb időszakot vizsgálva 306 magyar növendéket regisztrált. Mindkét tanulmány csak a beiratko-

zás évét tünteti fel, azt egyik szerző sem vizsgálta, hogy a beiratkozottak mennyi időt töltöttek az Akadémián. Somogyi Miklós tanulmánya bevezetőjében jelzi, hogy az Akadémia irattárában található személyi adatlapokból a kilépés éve is kutatható lenne, de ez „hónapok folyamatos munkáját venné igénybe”. Az ott-tartózkodás idejét többnyire a növendékek anyagi helyzete határozta meg.

3. Munkácsy (Lieb) Mihály (1844–1900) festő, a magyar nemzeti művészet korszakos jelentőségű mestere.
4. Szamosy Elek (1826–1888) festő; Munkácsy tehetségét elsőként ismerte fel.
5. Rippl-Rónai József (1861–1927) festő, grafikus, iparművész.
6. Martyn Ferenc (1899–1986) Munkácsy-díjas festő, grafikus.
7. Révész Emese: A művészi másolat helye és szerepe a századforduló magyar művészetében. In: „Eredeti másolat” – a 19. századi magyar mesterek másolatai a reneszánsz és a barokk festészet remekművei után. Budapest, 2004. 34. o.
8. Trefort Ágoston (1817–1888) művelődéspolitikus, 1872-től 1888-ig közoktatási és vallásügyi miniszter.
9. Idézi: Révész Emese, i.m. 33 – 34. o.
10. Velázquez, Diego Rodriges de Silva (1599–1660) spanyol festő, a spanyol piktúra egyik legkiemelkedőbb egyénisége.
11. Balló Ede (1859–1936) festőművész. 1881-ben a Budapesti Országos Magyar Mintarajziskolában szerzett rajztanári oklevelet. 1882-1883-ban a müncheni Akadémián tanult, 1884-ben Benczúr Gyula mesteriskoláját látogatta. A festőművész pályán sikeresen indult, arcképeit kitüntetésekkel jutalmazták. Velázquez művészetét 1891-ben kezdte tanulmányozni Madridban, ahová később gyakran vizsátért másolóként is. Tehetségét és vagyonát egy magyar másolat-gyűjtemény létrehozására kívánta fordítani, a példaképet számára is a Schack Galerie és a Lenbach kópiák jelentették. Törekvései átütő sikert csak a világháború után hoztak; galériát ugyan nem hozott létre, de az 1920-as években másolataiból három jelentős kiállítás nyílt a Szépművészeti Múzeumban. Halála előtt 100 db-os másolatgyűjteményét a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta.
12. Gosztola Annamária: Balló Ede másolatai a Szépművészeti Múzeumban. In: „Eredeti másolat” – a 19. századi magyar mesterek másolatai a reneszánsz és barokk festészet remekművei után. Budapest, 2004. 66. o.
13. Dezasse-Lindheim (Ilda Gräfin): Ungarische Künstler in München. Pester Lloyd, 1925. szept. 10.
14. „Bund kopierender Künstler”
15. Márkus Dezső (-mád-): Csendes jubileum. Balatonfüred, 1944. május 20. (21. szám.), 3. o.
16. A hagyatéki leltár négy hónappal a festő halála után, 1947. július 17-én készült a Bagolyvárban lévő műteremlakásban. Ekkor a felsorolt hat vagy nyolc kópián kívül hatvan „Balatoni tájkép”-ként megnevezett Protiwinsky festményt vettek leltárba. Hagyatéki gondnokul 1950 júliusában dr. Villax Mihály budapesti ügyvédet nevezték ki, aki a hagyatékot a leltár szerint, tehát hiánytalanul vette át, a felmerült hagyatéki terheket az ingóságok eladásából fedezte. A festmények további sorsa ismeretlen. Egy Rembrandt másolatra többen is emlékeznek: sokáig látható volt a plébánia folyosóján. Aukciókon föl-fölbukkan egy tájkép, de az is előfordult már, hogy lomtalanítás után kukázók adtak be hat – keret nélküli, tehát számukra értéktelen – festményt egy antikváriumba.

KOSITZKY ATTILA

90 ÉVES A BALATONI REPÜLÉS

Első füredi emlékem 1960-ra datálódik, amikor a diósgyőri gimnáziumból osztálykirándulás során eljutottunk Balatonfüredre. Reggel vakító napsütés, kék ég, és csodálatosan csendes, szikrázó víztükör fogadott bennünket a Halász és a Révész szobránál. A látvány lenyűgözött, álmélkodva néztem körül, és nem akartam hinni, hogy az itt élő emberek, nap, mint nap találkozhatnak ezzel a mesevilággal. Akkor még nem tudtam, hogy 43 évig repülök, 38 évig vadászgép lesz a kenyérkereső eszközőm, és 32 évig fogom a tó fölött hasítani a levegőt 18 kilométeres magasságban, ahonnan letekintve már csak gyufásdoboz méretű a Balaton, amelynek hullámai közé ejtőernyővel csapódtam be 9 alkalommal.

Mindig más volt! Nappal almazöld színtől a türkizkék színig sziporkázott, a Keszthelyi-öböl elkeserítően szürke színével panaszkodott, hogy mit tesz vele az ember. Zuhogó esőben a kabinomat tépázó esőcseppek próbálták eltakarni mogorva, szürkészöld, tajtékozó hullámait, vagy hópelyhek millió cérnaszálai figyelmeztetően ölelgették gépemet, hogy most a műszerekkel foglalkozzak, mert alattam a kegyetlen hideg víz és jég hívogat végső ölelésre, melynek egyik pilótabarátom lett áldozata. A Szentkirályszabadjára történő leszálláskor balra tekintve, a naplemente teljes hosszában bearanyozta a víztükört, elbűvölt a látvány, és a veszélyes magasságjelző hangja figyelmeztetett, engeddd ki a futóműveket, a leszállással foglalkozz! A nyári éjszaka varázstérképékként, csodálatos fénygyűrűvel mutatta a Balaton-part jellegzetes formáját.

11 éve lakom itt, és a munkám megszűnését követő utolsó 2 év már remetévé változtatott volna, ha a télenlést választom. Természetszeretetem nem engedte a csábításnak, az évtizedek során felgyülemlett madárperspektíva emlékek pedig nagyban hozzájárultak, hogy családomnak, barátaimnak átadjam kincseimet, amelyeket odafönn láttam, még akkor is, ha fejfelé keresgéltem légi harc közben „ellenfeletem”. Az emlékek rendezgetése során egy dátum jelent meg előttem! 1923-ban kezdődött Balatonon és Balatonfüreden a hidroplánrepülés! Ez az évforduló inspirált arra, hogy megosszam egy rendkívül érdekes repülőgép típus történetét, a balatonfüredi repülőélet első mozzanatát. De mi is az a hidroplán, és milyen előzményei voltak ennek a neves dátumnak?

A hidroplán, magyarul vízi repülőgép, képes vízfelületről felszállni, arra leszállni, azon úszni. Ezt a képességet azáltal nyeri, hogy a törzs alsó részén úszótestekkel vagy talpakkal van ellátva. Ennek legnagyobb

szzerűbb példánya az olasz Macchi-Castoldi MC.72 hidroplán, amely 1934. október 23-án a Garda tóról felszállva, 709 km/h sebességet elérve világcsúcsot állított fel, amelyet dugattyús motorral ellátott hidroplán azóta sem döntött meg.

Csodálatosak az amfibiák, amelyek futóművekkel vannak felszerelve, a partról belegázolnak a vízbe, ahol behúzzák kerekeiket, majd a csónakszerűen kiképzett törzs és a két szárnyon lévő támasztó talpak segítségével a motorok levegőbe emelik a gépet, hogy odafönt a pilóta döntsön, hová fog leszállni: a vízre, vagy kiengedett futóművekkel valamelyik repülőtérré.

És vannak a vízi gépek királynői, a repülőhajók, amelyek hatalmas, úszásra kiképzett törzsükkel, két támasztótalpukkal, vízről elrugaskodva, csak a vízre tudnak leszállni. Kényelmükkel, megbízhatóságukkal ezek voltak a harmincas-negyvenes évek óceánt átrepülő utas gépeinek slágerei.

A technikai áttekintést követően térjünk át a magyar emlékekre. Az első világháború során a monarchia légi győzelmeinek 40 %-át magyar pilóták érték el, de eredményesen tevékenykedtek a felderítési, és bombavetési feladatok végrehajtásakor is, az Adriai-tengeren vízi gépeikkel az olasz flotta nagy ellenfelei voltak. Sajna, amikor a vesztesek oldalán fejeztük be a háborút, jött a kegyetlen kijózanodás!

A Versailles Nagy-Trianon kastélyában 1920. június 4-én 16 óra 32 perckor aláírt szerződés szerint elveszték Magyarország területének 71%-t, 3,3 millió magyar rekedt az országhatáron kívül. Termőföldünk 61 %, faállományunk 88 %, vasúthálózatunk 62 %, kiépített úthálózatunk 61 %, vasérc készletünk 83 % ipartelepeink 55 %, hitel- és bankintézményeink 67 % arányban az újonnan megvont határon kívül maradt. A hadsereg létszámát 35 000 főben maximálták, tilos volt a páncélos járművek, hadi használatra alkalmas repülőgépek, léghajók tartása, gyártása, beszerzése. A Barres francia ezredes által vezetett Légügyi Ellenőrző Bizottság tökéletes munkát végzett: megsemmisített 119 repülőgépet, 77 darab repülőgép motort, a repülőgép gyárak speciális gépeit, berendezéseit.

A győztes feleknél rengeteg repülőgép, motor, léghajó maradt, nagy részükre nem volt szükség, a leszerelt pilóták, műszakiak helyüket keresték a polgári életben. Beindult a postarepülés, személyszállítás, tengerek, sivatagok, óceánok átrepülésének időszaka. Magyarországon a néhány – pajtában, szénakazal alatt rejtőzködő – repülőgép, motor kiegészítéseként megkezdődött a sport és polgári célokra használható esz-

közök beszerzése. A harcedzett pilóták, műszaki állomány, gyári szakszemélyzet, tervezők bevonásával megalakult a „Titkos Légierő”, megteremtve a magyar óceán átrepülésnek, a „Gerle” nagyszerű vándorrepülésének, az 1939. március 24-én Szobránc térségében 5 szlovák vadászgép lelövésének alapjait, fenntartva a magyar repülés hírnevét.

Ezek után nem meglepő, hogy a húszas évek elején vállalkozó szellemű szakemberek nagyszerű üzletet láttak a magyarországi hidroplánrepülés beindításában, belföldi és külföldi utas- és postarepülés céljából.

A „Balaton” című lap 1923. augusztus 1-jei számában a következőket olvashatjuk: „Az „Aero Express” Rt. a Balatont és környékét repülőforgalmának hálózatába vette fel, és június 29-én rendezte első repülő útját. Ezt az egész Balatont érdeklő eseményt ünnepség vezette be. Két repülőgép tartja fenn azóta a forgalmat, s a fürdővendégek körében a légi utazás erős közkedveltségnek örvend.”

A „Balatonfüred” című lap 1923. július 7-i számában már arról számolnak be, hogy „Repülőgépek szállnak a Balaton felett.” ... „Az utazás nem mondható drágának, 5000 korona Siófokig, békebeli 4 korona. Egyelőre ennyit a repülésről. A következő számban majd hosszabban foglalkozunk a légi utazással.” (Akkoriban 1 kg szalonna 1200 koronába került!)

A „Balatonfüred” 1923. július 21-i száma közölte Baán L[ászló] „A Balaton fölött” című írását: „A Balaton mellett születtem, nevelkedtem, ma is mellette élem rózsásnak nem mondható napjaimat. ... Július 11-én kapott meghívást lapunk szerkesztősége, egy túraútra. Szombaton délelőtt 11 órakor jelentkeztem Grosschmid kapitánynál, aki ritka szeretettel és előzékenységgel fogadott, és mindjárt biztosított helyet gépében. Felszállás előtt egy kis sétát tettünk a feltűnően szép és híres füredi parkban, s itt jegyeztem fel a hidroplánra vonatkozó pár adatot: a repülőgépet 185 lóerős BMW Junkers motor hajtja, az egész gép önsúlya 1800 kg, dacára alumínium szárnyának és vázának. 650 kilogrammal terhelhető meg, óránkénti sebessége 140 km/óra. A hidroplán feltétlen megbízható, Mikes püspököt is ez vitte Rómába, annál is inkább, mert vezetője Grosschmid István kapitány, akit a világháború nemcsak edzetté, de erősszívűvé tette..... Pár szempillantás és a Balaton tükre távolodott tőlünk, emelkedtünk, repültünk. Füred kezdett összezsugorodni, a hegyek elsimultak, laposodtak, s a keresett házakat felismerni nem lehetett. Előre tekintettem, ekkor már Tihany felett jártunk, és mélyen alattunk ragyogott ezer színben a Balaton, mint egy hatalmas gyémánt, amelynek égi kéz formált széles antik foglalatot adott a bakonyi hegylánc és az 50 kilométerre belátható so-

mogi dombok. Földváról kevés időzés után Siófokra vettük az utunkat. Ezen az úton értük el a legnagyobb magasságot. Alattunk a földön kis százlábú ballagott, a gyorsvonat. Itt-amott egy-egy alig mozduló pontocska valószínűleg kocsi. Alig telt el 5 perc és a mélyben egy zöld ellipszis tűnt fel, lehetetlenség, a siófoki lóversenytér felett szálunk. Alig hogy ezt elgondoltam, már a siófoki strandfürdő fölött zúg a gép, mind lejjebb-lejjebb ereszkedve. Lent a vízben, mint a vízbe sodrott őszi falevelek imbolyognak a hervadó levelek színvariációban a fürdődresszek. Egy éles kanyarulat, Siófok felett, és mint egy vízre szomjas sirály a Balatonra száll lágyan, észrevétlen a hidroplán. Vége lett az álomnak, az ábrándozásoknak, a gyönyörű élő filmnek.”



Képeslap 1925-ből
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)

Kérem! A 90 évvel ezelőtti élménybeszámolót követően, ki az, aki nem akar a Balaton fölött repülni?

Az akkori hidroplánrepülés, Junkers F.13-as gépekkel, állami segítséggel jött létre, felismerve annak gazdasági értékeit. A jelenkori felhasználás anyagi bevételein túl, felvetődik a magánkézben lévő hidroplánok turisztikai lehetősége, amikor is az utazási idő a balatoni települések, Velencei-tó, Fertő-tó, Tisza-tó, a Duna és a Tisza megközelítésekor 10-60 percre zsugorodik. És amit légjáró emberként látunk – az lenyűgöző! De kipróbáltak már egy horvát felségjelű tűzoltó amfibiát is a Keszthelyi-öbölben, amely a Balaton vizére ereszkedve, menet közben feltöltötte hatalmas tartályait, majd a benne lévő több tonnányi vizet célzottan kiengedte a feltételezett tűz fölött, bizonyítva, hogy a nyári nádasok és a Balaton 100 kilométeres sugarú körében tomboló tüzek oltásának kiváló eszköze lehetne. 2012-ben sikeres hidroplán bemutató volt Tihanyban. 2013 áprilisában a Bodeni tó partján megrendezett kisrepülőgép kiállításon magyar tervezők a kor színvonalát meghaladó csodálatos két hidroplánt mutattak be. Talán egy XXI. századi Széchenyi kellené a balatoni repülés újjáélesztéséhez?

TÖLGYESI JÓZSEF

PEDAGÓGUSOK TANÁCSKOZÁSA BALATONFÜREDEN 1956 OKTÓBERÉBEN

A magyar neveléstörténet számos olyan országos (nem egyszer nemzetközi figyelmet is kiváltott) tanácskozást (konferenciát, kongresszust) tartott, amelyet jelentős társadalmi változásokat megelőzően vagy egy-egy új korszak kezdetén rendeztek meg. Ilyenek voltak a 19. században és a 20. század első harmadában az egyetemes tanügyi kongresszusok, majd az – 1848-as első emlékére – 1948-ban megtartott IV. egyetemes nevelésügyi kongresszus, amelyeket az 1967-ben megtartottat követően napjainkig nagyobb időközökkel rendeznek meg. Az eddigi utolsó, a VII., 2008-ban volt.

Természetesen számos más szakmai és rétegpedagógiai konferencia volt és van napjainkban is, amelyek a neveléstudomány (és interdiszciplináris) területei köré szerveződnek országos vagy regionális jelleggel.¹ Az ezeken megfogalmazott szakmai, tudománypolitikai értékelések, javaslatok (többszöri) jelentős hatással vannak az elméleti és a praxispedagógiára, a köz- és a felsőoktatás aktuális és távlati programjaira. Ezért is, de különösen akkor, amikor társadalmi fordulat vagy olyan progresszió előtt állt az ország, amikor minden területen új utakat kellett keresni az ország jövőjére vonatkozóan, a pedagógus társadalom mindig kitüntetett figyelemmel fordult afelé, hogy a maga lehetőségeivel, eszközeivel, szakmai kompetenciájával hozzájáruljon a változások/változtatások sikeréhez.

... anno 1956, a tanácskozás előzményei

Hazánk történelmének jelentős évszáma 1956. Azok a társadalmi, politikai változások, amelyek ebben az évben zajlottak, nem csak európai, hanem világviszonylatban is jelentősek voltak, különösen az október végi, november eleji napok, amikor globális figyelem irányult Magyarország felé. Ezek a napok a korábbi évek, 1956 hónapjai számos történése eredményei voltak: politikai, gazdasági, kulturális, ország-függetlenségi téren és számos más terület mentén fejeződtek ki azok a felhalmozódott problémák, amelyekre megoldásokat kellett találni. A megoldatlan társadalmi feszültségek krízisszerűen robbantak ki, s évtizedekre hatóan befolyásolták hazánk belső és külső politikai, gazdasági és valamennyi más, közöttük a pedagógiára is kiható történésfolyamatát.

Az ekkori, 1956-os nagy társadalmi átrendeződésben számos olyan előzmény volt, amely szoros kapcsolatban volt a hazai pedagógia további lehetséges jövőjével. A változások szellemi előkészítésében fontos szerepe volt a Petőfi Körnek, valamint a vidéki nagyvárosokban létrejött, progresszív személyekről elnevezett csoportoknak, amelyek jelentős hatású vitafórumok voltak.²

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Főbizottsága június 30-án „*A magyar pedagógia a kibontakozás útján*” címmel tartott ankétot, amelyen a reformok mellett foglaltak állást. Már ekkor érezhető volt az a változások iránti igény, amely egy nagyobb formátumú szakmai keretbe helyezve kívánt új programot adni a hazai neveléstudománynak és a pedagógiai gyakorlatnak. Ennek egyik jelentős eleme volt a szovjet ideológiától és pedagógiájától való elszakadás, a hazai pedagógia progresszív történelmi hagyományainak folytatása. Ebben a folyamatban vált jelentőssé az október 1–6. között Balatonfüreden megtartott pedagógus konferencia, amely nem csak kritikus időpontja, hanem az ott elhangzottak miatt is a pedagógiatörténet kiemelkedő eseményévé vált, s utóélete napjainkig húzódóan tart: számos publikáció, meg- és visszaemlékezés, utalás jelzi, hogy az akkor ott történtek (ha nem is közvetlenül), de hatással lettek a neveléstudomány számos területére.³

Miért Balatonfüred lett a helyszíne e pedagógiai konferenciának?⁴ Ennek praktikus és kényelmi okai voltak. Az őszi tanácskozáshoz a kellemes időjárási (utónyári) viszonyok, valamint a könnyű (főképpen vonatos) odautazási lehetőség éppúgy motiválták az itt történő megrendezést, mint az, hogy a résztvevők körében ismert volt a Pedagógus Szakszervezet üdülője, amely a Jókai utca 24. alatt működött.⁵

E tanácskozás előzményének nemzetközi vonatkozása, előzménye is van: 1955-ben Bogdan Suchodolski⁶ lengyel professzor magyarországi látogatásakor szólt a lengyel pedagógusok, pedagógiai kutatók nyári táborozásairól, amelyeken az aktuális és rövid távú pedagógiai teendőket vitatták meg. Ez is motiváció volt ahhoz, hogy a pedagógusok szakszervezete levelet küldött Erdey-Grúz Tibor⁷ oktatási miniszternek, amelyben azt kérték, hogy augusztusban Pécsen rendezzenek neveléstu-

dományi tanácskozást. Valószínű, több oka lehetett annak, hogy ez a tanácskozás nem jött létre. (Közte bizonyosan hangsúlyosan az, hogy július végén Erdy-Grúz Tibor megvált a miniszterségtől.) A politikai légkört jól jellemzi, hogy a neveléstudományban és a pedagógiai gyakorlatban is felhalmozódott szakmai és más jellegű problémákat érzékelte a Magyar Dolgozók Pártja⁸ Kulturális és Tudományos Osztálya is, mert részt vett a tanácskozás előkészítésében, így a szakma „zöld utat” kaphatott egy, a reformpedagógiai vitákat elindító szakmai összejevetelhez.

Az új miniszter, Kónya Albert⁹ szakszervezeti javaslatra elfogadta, hogy Balatonfüreden a Pedagógus Üdülőben tartsanak tanácskozást a pedagógia és a pszichológia jeles képviselői. A szakszervezet vezetője, Erdei Ferencné¹⁰ által jegyzett levél öt pontban sorolta fel, hogy mely témákban várnak tőle véleményt. Természetesen, akkor még a szocialista iskola, a szocialista nevelés keretén belül foglalmazták meg azokat a gondolatokat, amelyek azonban már részben túlmutattak a kanonizált szocialista pedagógián. A levél első pontja azonban diplomatikus megfogalmazású volt: „*A pedagógiai tudomány művelőinek felelőssége az ifjúság szocialista szellemben való nevelésében különös tekintettel arra a körülményre, hogy társadalmi rendszerünk megváltozása és ezzel kapcsolatosan a nevelési célok és módszerek változása időben egybeesik a technika ugrásszerű fejlődése következtében kibontakozó új ipari forradalommal, mely sürgetően veti fel a modern és szocialista ember új műveltségi arculata kialakításának igényét.*” Ebben – még ha látens módon is –, felfedezhető az a változtatási igény, amely a szovjet pedagógia hatásának bizonyos távolságtartása mellett hangsúlyossá teszi a hazai pedagógiaelmélet és -gyakorlat megvalósítását. Ez utóbbi konkrétan fogalmazódott meg a 2-5. pontokban. Néhány fontosabb ezek közül: „*Hogyan kívánja biztosítani a minisztérium a (véltetően a magyar – szerző) pedagógiai tudomány eredményeinek felhasználását a közoktatás irányításában? Milyen gyakorlati intézkedésekkel tudna segíteni a minisztérium ... abban, hogy (véltetően az eddig túlsúlyos szovjet helyett?, esetleg mellett? – szerző) a (magyar) pedagógiai tudomány eredményei minél több gyakorló pedagógushoz eljussanak? Szeretnénk, ha.... rámutatna arra, hogy a pedagógiai kutatómunkának szoros kapcsolatban kell lennie az iskolai gyakorlattal, s hogy milyen nagy fontosságú a gyakorló pedagógusok tapasztalatainak, javaslatainak összegyűjtése és feldolgozása.*

(...) meg lehetne említeni azokat a főbb pedagógiai témákat, melyeknek az elkövetkező években való kidolgozása nagyban hozzájárulhatna ahhoz, hogy az oktatásügy vezetése biztos pedagógiai megalapozottságú legyen. Mivel a tanácskozásra meghívtuk a lélektani tudomány néhány művelőjét is, célszerű lenne hangsúlyozni előttük azt az igényt, hogy a lélektani és a pedagógiai kutatásoknak több munkaterületen való összehangolása mily nagy jelentőségű lenne, különösen az elmúlt években tapasztalható fogyatékoságok (...) megszüntetésében.”¹¹

Kónya Albert a levél hátoldalán vázolta fel néhány gondolatát, amelyből kiviláglik az, hogy egyetért a változtatások szükségességével: „*Ha az elmúlt időszakra visszatekintünk, akkor az oktatás területén elért fejlődés ellenére azt kell megállapítanunk, hogy igen sokszor és nagyon lényeges kérdésekben hiányzott intézkedéseinkből és a magyar oktatásügy fejlődéséből a tudományos pedagógiai megalapozottság ... A helyes oktatási politika azt igényli, hogy álljanak rendelkezésre a pedagógiai tudományok eredményei és ezek adják az intézkedések elméleti alapját.*”¹²

... anno 1956. október 1-6., a tanácskozás

A tanácskozás szakmai várakozásairól érdemes idézni az 1957-ben kiadott könyv formátumú gépiratos jegyzőkönyvhöz írott bevezető sorokat: „*Az 1956 október első hetében megrendezett balatonfüredi pedagógiai tanácskozást nagy várakozás előzte meg. Sajátos, feszült légkörben, az egészséges fejlődés lehetőségét, ugyanakkor bizonyos veszélyeket is magában rejtő történelmi periódusban ültek össze a magyar neveléstudomány, az oktatásügy és a gyakorlati nevelés képviselői, hogy megvitassák a magyar pedagógia helyzetét, történeti fejlődése utolsó 10 évének tanulságait, az előtte álló feladatokat.*”¹³

A résztvevők száma nem haladta meg a százat, de közöttük voltak alkalmilag megjelentek, de a többség az egy hét alatt állandóan Füreden tartózkodott. Az akkor jelentősebb beosztású és közismert személyiségek közül részt vett Kónya Albert miniszter, Székely Endréné, az MDP osztályvezetője, Nagy Sándor, Zibolen Endre, Felkai László, Ravasz János, Komlósi Sándor, Bakonyiné Vincze Ágnes, Szokolszky István, Simon Gyula, Jausz Béla, Faragó László, Kardos Lajos, Bakonyi Pál, Lénárd Ferenc, Szarka József. A politikai változások indukálta szabadabb pedagógiai légkör eredmé-

nyeként Ravasz János javasolta, hogy hívják meg azokat, akiket az utóbbi években szakmai vagy politikai/oktatáspolitikai nézeteik miatt mellőztek. Meghívták Prohászka Lajost, akit egy évtizede a szegedi egyetemről távolítottak el, Vajda György Mihályt, Kiss Árpádot, Földes Évát, Várkonyi Dezsőt, Szemere Samut. Ott volt Mérei Ferenc pszichológus, aki ugyancsak mellőzött kutató volt.¹⁴ Ez a meghívás nem csak szakmailag, hanem politikailag is bátor tett volt, s elindította azt a folyamatot, amely később (néhányuknál évekkel, évtizeddel később) szakmai rehabilitációjukhoz, munkájuk folytatásához vezethetett.

A tanácskozás plenáris üléseken, szakbizottsági értekezleteken (didaktikai, neveléslélektani, neveléstörténeti, nevelésméleti) és programon kívüli esti vitákon, megbeszéléseken (az új kollégiumi mozgalom, a nevelőképzés helyzete) folyt. (A hivatalos megszólítás az elvtárs volt, ez is jelzője annak, hogy az ideológiai keret – ha már nem is a korábbi szorításban, de – adott, a tartalomban lehetett engedmény.)

A tanácskozás hat napja alatt áttekintették a hazai pedagógia valamennyi krízistémáját, s erőteljes kritikát fogalmaztak meg azzal kapcsolatban, hogy az elmúlt közel egy évtizedben hiba volt olyan mértékben támaszkodni a szovjet pedagógiára, mint ahogyan az az elméleti és a gyakorlati munkában megnyilvánult a korábbi hazai kutatások és a gyakorlat ellenében. A kritikák élet jelzik azok a megfogalmazások, amelyek addig ismeretlenek voltak a hazai szakmai diskurzusokban és publikációkban: „*törvénytelen ségek, szektás politikai hibák, antihumanista gyakorlat, dogmatikus hibák, személyes önkény, a rövidlátó politikusok nyomása alól felszabadulni akaró magyar pedagógiai elmélkedők, a szocialista eszmény demokratizmusa és embersége, bénító és torzító légkör stb.*”¹⁵

A plenáris üléseken (a megnyitó ülést is számítva 5 alkalommal) élénk vita folyt, amelyeket – a jegyzőkönyv alapján vélelmezve –, az ülésvezetőknek nem volt könnyű moderálni. A felszólalók beszédeiben szenvedélyes kritikák, néha önkritikák, elhatárolódások, kompromisszumra hajlások, új utakat kereső javaslatok, a szovjet pedagógia hegemoniájáról való lemondás igénye, a hazai neveléstudományi és lélektani kutatások erősítése, a publikációs lehetőségek növelése, a hazai pedagógusképzés korszerűsítése, a kollégiumok megreformálása, a múlt pedagógiájának megítélése stb. hangzottak el. Mindezekhez elég Mérei Ferencet idézni: „...*nem tudja magát azonosítani azzal a nézettel, hogy mindaz,*

ami a Szovjetunióban a pedagógia, a lélektan területén történik, csak azért, mert ott történik, önmagától a legeredményesebb, a leghaladóbb, az egyetlen példamutató.”¹⁶

A tanácskozás záróülésén egy bizottság által előterjesztett, megvitatott nyilatkozatot fogadtak el, amelynek a címe A füredi platform lett,¹⁷ amelynek első bekezdése a következőképpen szól, mintegy összefoglalva a tanácskozás szükségességét, eredményét: „*1956. október 1. és 6. között Balatonfüreden a magyar neveléstudomány művelői, gyakorló pedagógusok részvételével megvitták művelődéspolitikánk és neveléstudományunk legfontosabb időszerű kérdéseit és előttünk álló feladatait. Az értekezleten résztvettek többen azok közül a pedagógusok közül, akiket az elmúlt években méltatlanul kirekesztettek tudományunk területéről.*”¹⁸ A nyilatkozat utal arra, hogy az elméleti munka elszakadt a gyakorlattól, a pedagógusok konkrét munkájától, a magyar pedagógia sok évszázados hagyományaitól, s a merev és a dogmatikus előírások bénítóan hatottak. Az előrehaladás elengedhetetlen feltételének nyilvánították a neveléstudományi kutatást, a tudományos kritikai szabadságot, a felelősségteljes kutatómunka jogaiba történő visszahelyezését, a hazai szocialista pedagógiai megteremtését. Szövetséget ajánlanak azoknak, akik a platform-nyilatkozatot elfogadják: „*Hívunk mindenkit az iskolai munka és a tudomány minden dolgozóját, harcoljon együtt velünk nevelőmunkánk megjavításáért, neveléstudományunk felvirágoztatásáért, a tartalmában és formájában magyar, a tartalmában és formájában szocialista (! – szerző) nevelésügy megteremtéséért.*”¹⁹

A nyilatkozat végén rendkívül erős megfogalmazás található, amely a szakma, a neveléstudomány elszántságát tükrözi, s amelyben a változások visszafordíthatatlanságára is utalnak: „*Soha többé semmiféle erő nem tántoríthat el bennünket az igazság, a magyar nép, a magyar gyermek ügyének bátor szolgálataitól!*”²⁰ Elkészítették és a Jegyzőkönyvben közreadták a pedagógiai kutatás országos (két tanévre: 1956/57, 1957/58 szóló) tervet.

A konferencia résztvevői valószínűen azzal a meggyőződéssel hagyták el Balatonfüredet, hogy a következő hónapok, évek alatt végbemehetnek azok a változások, amelyek konszolidált körülményeket biztosítanak majd a hazai neveléstudományi kutatásokra alapozó iskolák (a tanulók) és a pedagógusok számára. Ezt azonban felülírta a nemzet szabadságvágya, amely az október 23-i történésekkel kezdődött, és november 4-től korábban elképzelhetetlenül másképp folytatódott.

... és a füredi platform utóélete

1957-ben a Pedagógiai Tudományos Intézet még meg tudta jelentetni a rövidített jegyzőkönyvi szöveget, majd ezt követően 1958-ban Nagy Sándor, a tanácskozás egyik, a szovjet pedagógia hazai adaptálásának markáns képviselője a Pedagógiai Szemlében írt a konferenciáról, majd több évtizedes hallgatás után kezdődött meg a tanácskozás történeti vonatkozású felidézése tanulmányokban, visszaemlékezésekben, interjúkban, konferencia-előadásokban. A „Rövidített jegyzőkönyv” szövege méltó kiadásban 2006-ban jelent meg, s a pedagógus társadalom ez alapján ismerhette meg a füredi tanácskozás jegyzőkönyve szövegét. De ekkorra ez már neveléstörténeti dokumentummá lett: az élet felülírta mindazt, amit akkor elhatároztak. A magyar pedagógia ismét csak hálóba került: ezúttal az Európai Unióéba, még ha csak úgy is, hogy ajánlások formájában fogalmazzák meg az egységesülő Európa koncepciójában a neveléstudománnyal, az iskolákkal, a pedagógusokkal kapcsolatos elvárásokat. Ez azonban már egy másik történet.

Balatonfüred azonban nem felejtette el, hogy 1956-ban volt ott egy olyan országos pedagógiai konferencia, amely 1948 után először nyitott utat a magyar pedagógiai gondolkodás és a pedagógiai gyakorlat megújítására, a hazai kutatásokra épülő közoktatás megteremtésére. Balatonfüred önkormányzata, az 1967-ben alakult Magyar Pedagógiai Társaság és az 1990-ben létrehozott Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társaság emléküléssel egybekötött emléktábla-avatással idézte fel az 50 évvel ezelőtti tanácskozást, amelyre 2006. szeptember 21-én került sor az egykori Pedagógus Üdülőben. Az emlékülést Kiszely Pál, a város alpolgármestere köszöntötte. Egykori résztvevőként megjelent és előadást tartott Berencz János, aki akkor az egri Pedagógiai Főiskola tanszékvezető adjunktusa volt. A tanácskozásra megjelent az előadásokat tartalmazó emlékfüzet, benne Trencsényi László, Szabolcs Éva, Berencz János és Tölgyesi József írásával. Trencsényi László így írt a füzet Előszavában: „1956-ra emlékezve köszönettel tartozunk a neveléstudomány, a neveléstörténet azon szakembereinek, akik vállalták a visszaemlékezést, a feltárást, az elemzést. Hozzájárultak ahhoz a jelképes gesztushoz, hogy a Balatonfüredi Konferencia emléke és példája elnyerje méltó helyét szakmánk Panteonjában a szabad gondolkodás, a felelős önismeret, a magunkkal való folyamatos szembenézés képességének jelképeként.”²¹ Szabolcs Éva

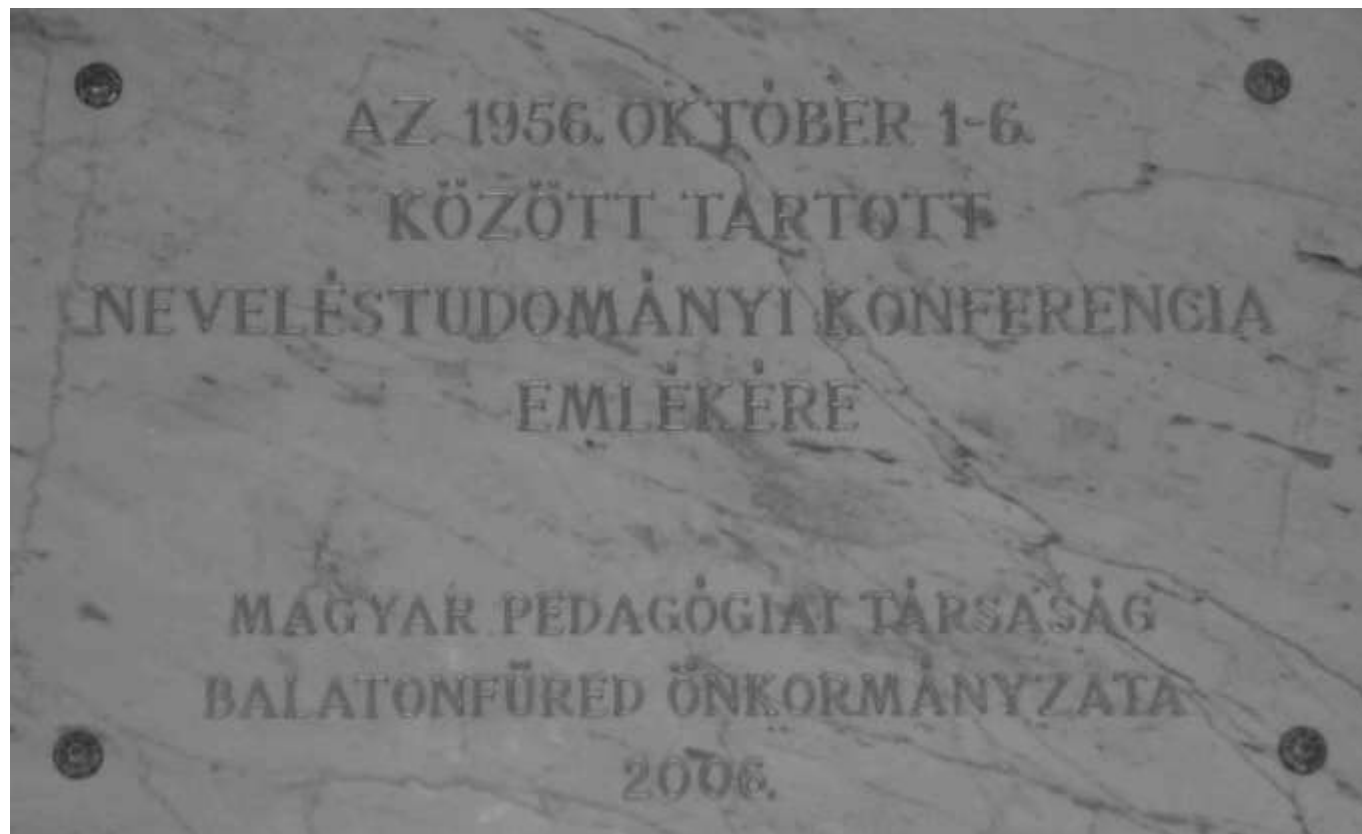
e füzetben megjelent tanulmányában így érvel: „A konferenciát övező hallgatás ma már tarthatatlan: fontos feladata tehát a neveléstörténeti kutatásnak, hogy – a korszak pedagógiatörténetének vizsgálataival párhuzamosan – a fellelhető írott és szóbeli források alapján megkezdje ennek a fontos eseménynek a feltárását, bemutatását, értékelését, értelmezését.”²² Tölgyesi József a tanácskozás Veszprém megyei sajtóviasszhangjáról szólt.

Az emlékülés keretében került sor az emléktábla avatására, amely a hotel földszintje és az emelete közötti lépcsőforduló falán kapott helyet. A szűr-késfheér, erezett, nagy méretű márványlap szövege a következő: „Az 1956. október 1-6. / között tartott / neveléstudományi konferencia / emlékére / Magyar Pedagógia Társaság /Balatonfüred Önkormányzata / 2006.”

Jegyzetek:

1. Csak néhány a sok közül: a Kiss Árpád emlékkonferenciák, a Magyar Pedagógiai Társaság, a különböző szakmai szervezetek által rendezett neveléstudományi, pszichológiai, nevelésszociológiai, tantárgy-pedagógiai, az Apáczai Kiadó, a tudományegyetemek, főiskolák által szervezett tanácskozások, konferenciák, tudományos ülések stb.
2. Ezek rövid összefoglalása: Magyar nagylexikon 14. k. 740.o. A Petőfi Körrel: A Petőfi Kör hiteles jegyzőkönyvek alapján 1 – 7. k. 1989–1994.
3. Balatonfüred a 20. században számos országos (és regionális) pedagógiai (és más témájú) tanácskozásnak, konferenciának, megemlékezésnek adott helyet. Ezek összefoglalása, értékelése (országos kontextusba helyezve) fontos adaléka lenne Fürednek szellemi kisugárzása, a művelődéstörténetben betöltött szerepe szempontjából. (Néhány ezek közül: Tanítógyűlés Balatonfüreden, 1929; A Pen Club (világkongresszusa) Balatonfüreden, 1932; Óvónők kongresszusa Balatonfüreden, 1932; A Kisdiednevelők Országos Egyesületének közgyűlése Balatonfüreden, 1933; Dr. Darányi Kálmán földművelésügyi miniszter jelenlétében ma fejeződik be a XII-ik orvoshét, 1936; Pedagógiai szeminárium napok Füreden és Tihanyban, 1940; A balatonfüredi járás tanítóinak pedagógiai szemináriuma, 1941; A Balatoni Szövetség jubileumi díszközgyűlése Balatonfüreden, 1944. Valamennyiről tudósított a Balatonfüred című helyi lap. Az 1970-es, 1980-as években Füred számos alkalommal volt helyszíne a Magyar Pedagógiai Társaság országos és Veszprém megyei tagozata, valamint a Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társaság szakmai rendezvényeinek.)
4. Az október 1–6. közötti program megnevezése a közel fél évszázad alatt eltérő módon alakult a szakirodalomban. Az 1957-ben megjelent kéziratos (stencillezett formában kiadott) jegyzőkönyv a pedagógiai konferencia megnevezést alkalmazza, ugyanakkor a kötet szövegében pedagógus értekezlet, balatonfüredi tanácskozás, későbbi publikációkban pedagóguskonferencia, neveléstudományi konferencia stb. szerepelnek. Lényegét (tartalmát és

- formáját) tekintve tanácskozásnak nevezhető, ugyanis a rendezvény számos eleme inkább e megnevezés felé mutat. (A nyilvánosság kizárása, a résztvevők zárt köre, ad-hoc meghívottak részvétele, a program folyamatos alakulása és viszonylagos kötetlensége, a program befejezetlensége stb.)
5. A Pedagógus Üdülőt 1948-ban az államosítással kapta meg a Pedagógus Szakszervezet. Építettője az 1920-as években az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület volt, amelynek tulajdonában volt az államosításig. Ma Park Hotel Balatonfüred néven magántulajdonban van, s továbbra is üdülőként funkcionál. A jegyzőkönyv szerint a résztvevők többször is megemlézték a szabadidőben történő, eszmecserékkel, vitatkozásokkal töltött sétákat, amelyekhez Füred valóban jó környezet volt.
 6. Suchodolski, Bogdan (1903–1992) a varsói egyetem tanára volt, aki jelentős pedagógiai művekkel gyarapította a szocialista szemléletű pedagógiai szakirodalmat. Élénk kapcsolatot tartott a magyar neveléstudósokkal.
 7. Erdey-Grúz Tibor (1902–1976) kémikus, az MTA tagja, egyetemi tanár, dékán. 1953. július 4-től 1956. július 30-ig volt oktatási miniszter, majd az 1970-es években a Magyar Pedagógiai Társaság elnöke lett.
 8. A Magyar Dolgozók Pártja 1948 és 1956 között működött, amely gyakorlatilag az állam felett álló politikai párt volt.
 9. Kónya Albert (1917–1988) elméleti fizikus, az MTA tagja 1956. július 30. és október 31. között volt oktatási miniszter és oktatási kormánybiztos 1956. november 12-től 1957. április 12-ig.
 10. Erdei Ferencné tanár, pedagógus szakszervezeti vezető volt.
 11. A gépiratos levelet betű szerint idézi Szabolcs Éva (2006): Az 1956-os balatonfüredi pedagógus-konferencia anyagának jegyzőkönyve. In: Buda András-Kiss Endre szerk.: Interdiszciplináris pedagógia és az oktatás finanszírozása. A IV. Kiss Árpád Emlékkonferencia előadásai. Debrecen, 2006. 257 – 267.o. A levél forráshelye: Magyar Országos Levéltár XIX-1-2-j 3. doboz 2865/1956.
 12. Uo. 259.o.
 13. In: Balatonfüredi Pedagógus Konferencia 1956. október 1–6. (Rövidített jegyzőkönyv). Kézirat. Pedagógiai Tudományos Intézet, 1957. 440 o. (Mindössze 250 példányban jelent meg.) – Az idézet helye: 1. o.
 14. Erre utal a következő megfogalmazás: „*Halaszthatatlan teendőink vannak a tudományos és kommunista (! – szerző) becsületükben sérelmet szenvedett elvtársak rehabilitációját, a szektás politika következtében a tudomány területéről kiszorult régi szakemberek munkalehetőségeinek biztosítását illetően is.*” Uo. 402.o.
 15. Idézi: Szabolcs Éva, i. m. 261. o.
 16. Uo. 262.o. Mérei hozzászólásai bátorítóan hatottak a további kritikai megfogalmazásokra, az új, magyar pedagógia- és pszichológiaelmélet és -gyakorlat jövőbeli teendői meghatározásához.
 17. In: Jegyzőkönyv, 394 – 396.o.
 18. Uo. 394.o.
 19. Uo. 395.o.
 20. Uo. 396.o.
 21. Tölgyesi József (szerk.): Emlékfüzet a Balatonfüredi Neveléstudományi Konferencia 50. évfordulójára. Veszprém – Balatonfüred, 2006., 4.o.)
 22. (Uo. 5.o.)



KELLEI GYÖRGY

ÜZENETEK ODAÁTRÓL DÉRY TIBOR ÉS BERTHA BULCSU

Egy akkoriban divatos és drága esernyő bánta a Déry Tiborral való első találkozást. Az ernyőt anyámtól kaptam huszadik születésnapomra. A fekete vásznat fényes műbőr tok védte, ha lehúztam róla, a fogantyúnál levő fémgombbal, könnyű mozdulattal ki lehetett nyitni az ernyőt. A hosszú, elegáns esernyő sétabotnak is kitűnően megfelelt. Egyetlen hátránya volt: a tetszetősség. Kifeszítve, lerakva előszeretettel „elcserélték”, elhasznált vacakot hagytak ott helyette. Nos, ezt a féltett darabot egy óra leforgása alatt csaknem cafatokra tépte Déry Tibor (1894–1977) engedetlen kutyusa. A Kosuth-díjas író *Ítélet nincs* című vaskos emlékirata 1969-ben 15350 (!) példányban jelent meg a Szépirodalmi Könyvkiadónál. Mit tudtam én akkoriban Déryről? Úgyszólván semmit. Lipták Gáboréknál sokszor emlegették a nevét, legendáját, aminek következtében egyre nőtt bennem a vágyakozás, hogy megismerjem. Mikor megtudtam, hogy Balatonfüreden, a Tamás-hegyen tölti a nyarakat (Tamás-hegy az öregkor, mondogatta), elhatároztam, hogy felkeresem. 1970-ben, a pusztító tiszai árvízről hazajövet, Budapesten megvásároltam az *Ítélet nincs* című kötetét. Nem olvastam el azonnal. Az idő tájt még egyedül éltem, ezért mindenekelőtt rendet kellett teremteni magam körül. A vízműveknél dolgoztam, egy elhagyott irodaépületben laktam, s míg az elárasztott és elszegényedett Tisza-menti falvakban voltam, itthon kipateroltak a szobámból, és átraktak egy odúba, amelyben a vaságyon, a rozoga íróasztalon és széken, valamint az irodai szekrényen kívül egy repedezett mosdókagyló állt. Könyveimet az asztalra ömlesztették, de nem tűnt el közülük egy sem. Az *Ítélet nélkül* is idekerült.

Az 1970/71-es telet itt dekkoltam át egy állandóan bekapcsolt hősugárázóval. A magányos estéket és hétvégeket Déry Tiborral „töltöttem”, önéletrajza ugyanis elvárásolt. Pomogáts Béla irodalomtörténész így írt a kötetről: „Az *Ítélet nincs az életet összegző, a múlttal számot vető, az eszmék és remények fölött szemlét tartó írások rendjébe tartozik Memoárja mindenképpen műveinek betetőzése, eszméletének végső tükre, világának summázata.*” Pomogáts pályatársa, Ungvári Tamás pedig a következőképpen fogalmazott: „Szemére vetették az önéletrajznak, hogy nem szabályos mű, nem követi időrendben az író pályáját... Hiányérzetünk legfel-

jebb annak szólhat, hogy Déry jobbára foltokban komponál, epizódokat idéz fel... A könyv gyengéje nem az, ami benne van, hanem ami kimaradt belőle...”

Bertha Bulcsu író 1971-ben interjút készített vele, amely először a Jelenkorban, majd Bulcsu *Írók műhelyében* című prózakötetében is megjelent. Ebben így jellemezte Déryt: „Elegáns tollú, kitűnő író. Műveit német, angol, francia, olasz, lengyel, holland, svéd, dán, norvég és finn nyelvre is lefordították. Világhíres... Mindenütt otthon van.”

Az író őszinte, kendőzetlen (emiatt később támadások érték) vallomása olyan mély benyomást tett rám, hogy amikor 1971 januárjában befejeztem az olvasását, úgy döntöttem, mielőbb, még abban az esztendőben találkozom vele. Nyárig azonban várnom kellett. De hamar elrepültek a hónapok. 1971. június 25-én emlékezetem szerint felemás idő volt, a rövid ujjú ingre dzsekit vettem, mert kissé fújt a szél, és olykor esőpermettel verte végig Füred felső utcáit. Hol beborult, hol kitisztult az ég. Természetesen magamhoz vettem az esernyőt, és délelőtt 11 órakor végigballagtam az Arácsi úton. Hallomásból tudtam, hogy Déry hajnalig ír, éppen ezért későn kel, a délelőtt második felében issza reggeli kávéját, és gyújt szivarra. Az *Ítélet nincs* lapjairól megpróbáltam betájolni a házát, a hajóorrként emlegetett kertét. „A ház előtti kert-részlet háromszög alakú, szárai mentén fehérre meszelt cementbábukból baluszter fut. Két sora a háromszög csúcsán találkozik, szabályos hajóorr alakot képezve ki a térben. A hajóorr egyenesen a tónak tart, délkeleti irányban, Siófok felé, igaz, jó száz méternyire a víz színe fölött.” Ezek a sorok lebegtek a szemem előtt. Már lassan két és fél éve éltem Balatonfüreden, elég jól eligazodtam a településen. Szorongás fogott el, amikor az enyhén emelkedő bekötőútról, a kerten át megpillantottam a fotókról már jól ismert üvegezett verandát. Nem jelentkeztem be előre. Vadidegenként toppanok be Déryhez és a feleségéhez. Enyhén szólva, udvariatlanság a látogatásom, még ha ámulat és tisztelet inspirálja is, gondoltam szégyenkezve. De már nem fordulok vissza, ha kidobnak, szó nélkül elkotródok. Csalódásom egy idő után elmúlik majd, vigasztaltam magam. A *felhőállatok* című verseskötetét is magammal vittem.



Nem rúgtak ki. Déry Tibor betessékelt a dolgozószobájába. Előbb átmentünk egy nagyobb szobán; tok nélkül, összehúзва itt raktam le az esernyőmet. Déry dedikálta a könyveit, és félórát beszélgetett velem. Amikor elkészöntem, szemerkélt az eső, de az író kikísért a kertkapuig. Mire leértem az Arácsi útra, egyre sűrűbben hulltak a cseppek. Kinyitottam az ernyőt A vászon több helyen lefegett, Déryék kutyája felszaggatta, összetépte rendesen.

Az íróval ebben az évben (*A Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* megjelenésének ideje) még egyszer találkoztam, teljesen váratlanul. A Kossuth téri könyvesboltban Szabolcsi Miklós *Jel és kiáltás (Az avantgarde és neoavantgarde kérdéseihez)* című kis kötetét vásárolta meg, amely 11 (!) forintba került. Déry egy papír 10-est és 2 forintot tett le a pultra, és várta a visszajáró pénzt Megkapta. Amikor kísért a boltból, a boltvezető csodálkozott, amiért az író makacsul ragaszkodott az 1 forinthez. Az alábbi sorok jól érzékeltetik, hogy miért becsült meg minden fillért. Idézet Bertha Bulcsu már említett interjújából: „Mennyit keresett a hatvanas években? Meg kellene kérdezni. Persze, nem illő. Hetvenhét éves, ült, s nagyon jó regényeket, elbeszéléseket írt. Volt néhány olyan éve, amikor dőlt hozzá az arany. Elég későn Ebből is látszik, hogy a prózaírónak, ha vinni akarja valamire, sokáig kell élni ... ”

Mostanában gyakran olvasgatom az egykor oly népszerű, *A napok hordaléka* és *Újabb napok hordaléka* című, kötetekben is összegyűjtött jegyzetso-rozatát. Gondolatai nem fakultak meg, hordalékait nem mosta el az idő.

* * *

Hétvégék az 1970-es, 1980-es években... Élet és Irodalom: *Jelenségek*. Lemondok aznapi sörömről, megyek a postára, hogy megvegyem a hetilapot, benne Bertha Bulcsu (1935–1997) publicisztikájával. S mellé jöhet az Új Tükör és a Film Színház Muzsika. Aztán a két utóbbi orgánus kimúlik, elsodorja őket az új, meglehetősen kétes kulturális értékrendet teremtő társadalmi változás. Van már két évtizede annak, hogy az *És* magányosan lavíroz az áramlatokban. A jelenségekre már másképpen figyel oda a lap szerzőgárdája, nem úgy, ahogy Bertha Bulcsu tette. Kemény hangvételű publicisztikái miatt hívtuk meg annak idején a füredi vízművek üzemigazgatóságára. Öt-hat, rendszeresen olvasó kollégámmal afféle laza irodalmi klubot alkottunk. Idővel egyre többen lettünk, amikor B. B. úgy kéthavonta pár órát eltöltött velünk. Nemcsak a műveiről beszélgettünk, hanem irodalmi, művészeti, politikai pletykák és érdekességek is szóba kerültek. Nem minden hír jutott el a fővárosból le, vidékre. A Jókai-körben is gyakorta vendégeskedt.

„Bertha Bulcsu lassan az ablakhoz lép és kibámul a térre. Nézi az autókat, a rohanó, tülekedő embereket, szoknyák libbenő színfoltjait. Áll az ablaknál és néz. Azt hiszem, ez a természetes állapota” – mondta 1978-as Önterjűjében a Jelenkor hasábjain. Az örökkévalóság vizein című tanulmányomban így írtam róla: „Bertha Bulcsu az átlagember helyét kereste a műveiben. Saját helyét is persze, feladatát, szerepét, ki nem mondott írói küldetését. Ez ellen a szó ellen valószínűleg tiltakozna, de hát ő valójában küldetésre vállalkozott. Állandóan egyensúlyra törekedett, de tudta, mert hihetetlenül bölcs és tapasztalt volt, hogy a boldog boldogtalanságnál nem juthat messzebbre. Nincs megérkezés, nincs idilli otthon, miliő.”



„A múlt széthullott cserepekre.” Bulcsu ezzel a mondattal kezdte az Új Írás Pályám emlékezete című sorozatában *Nincs hová hazamenni* című számvetését 1979 januárjában. Most, amikor tombol a jeges feledés az irodalmi és művészeti életben, amikor könyvtárak szívbaj nélkül Kossuth-díjas költők és írók dedikált köteteit dobálják ki az utcára, vajon milyen indulatos és keserű szavakkal bővítené, nyomatékositaná fenti kijelentését? Barátja, pályatársa, Gyurkovics Tibor mondta, hogy „Bertha Bulcsu egész életművét száz év múlva is olvassák.” A szeretet, a tisztelet költői túlzása, jóslata ez. A tizenhat éve tátongó űr mindenesetre fáj-

dalommal tölti el idősebb olvasóit, rajongóit. „Berthát mindig a magyar Hemingway-nek éreztem... Három mondattal remekbe festett egy nádaszt, egy öblöt, egy emberalakot, egy sirályt, egy utast, egy horgászt...” – jellemezte Gyurkovics elhunyt pályatársát a Pósa Zoltánnak adott interjűjében 1977-ben.

D. Nagy Imre érsekbész, író, költő az eltelt másfél évtizedben mindent elkövetett, hogy enyhítse a feledést, az utókor kegyetlen hűtlenségét. 1999-ben a Füredhez kötődő Eigel István és Tassy Klára képzőművészek illusztrációival emlékkönyvet szerkesztett Bulcsuról, majd 2010-ben *A gyanakvó ember* címmel monográfiát írt róla, amelynek premierjét június 8-án Balatonfüreden tartották.

Bulcsu legragyogóbb novellái közé tartozik *A világ legboldogabb embere* című. Hőse, Bernáth Gyula „Végigkutatta a Tagore sétányt, aztán a közeli vendéglők és cukrászdák teraszát. Eszter eltűnt. Leült egy padra, és a vizet bámulta, melyen hajók százai úsztak. A kisebbek fehér szárnyakkal emelkedtek a látóhatár fölé... Nézte a vizet, s a látóterébe belépő boldog házaspárokat, a nyaralók első turnusával érkezett sóvárgó szemű nőket. Órákig ült mozdulatlanul, s egyre jobban megerősödött benne az érzés, hogy kívül rekedt az életben.” Az író újabb és újabb alteregóját talán szüntelenül ott találjuk a sétány padján – boldog boldogtalanul.



TÓTH-BENCZE TAMÁS

KIEGÉSZÍTÉSEK A „BALATONFÜREDI ÉLETRAJZI LEXIKON”-HOZ GYÖRÖK GYÖRGY

Több mint két esztendeje, 2011 augusztusában jelent meg a „Balatonfüredi Életrajzi Lexikon”. Azóta kiderült, hogy néhány esetben az akkor biztosnak hitt adatok nem helytállóak, illetve folyamatosan kerülnek elő újabbak. A munka tovább folytatódik, ezért olvasóink kiegészítéseit is várjuk.

A könyv megjelenése óta több adatot is sikerült megtudnom Györök György nyomdászról, ez az írás kiegészíti a lexikonban megjelent szócikket, és egyben megemlékezik halálának 125. évfordulójáról.

A Györök család – előri előnevük alapján – vélhetően Vas megyéből származott, és valamikor a XVIII. század folyamán költözhetek Pápára.

Id. Györök György és Markovits Katalin gyermekeként Pápán született, 1815. április 25-én.

Ifjabb Györök György eredetileg köz- és váltóügyvéd volt, de volt premontrei rendi tanár is Kassán, ám a rendből kilépett. Majd Pakson volt bérlő, de törekvéseit nem koronázta siker.

Novákovics Máriával (1823? – Somogyatád [ma: Nagyatád], 1851. május 17.) kötött házasságot. Gyermekeik közül egy érte meg a felnőtt kort: György Ferenc Leó, aki 1847. április 22-én született Pápán, és 1899. december 15-én hunyt el Budapesten. Lajos fia 1851 szeptemberében, 5 hónapos korában halt meg. Anna Gizella nevű lánya hamarosan követte ikertestvérét. Györök György ügyvéd ekkor Kivadáron (Nagyatádkhoz [akkor Somogyatád] tartozott és tartozik ma is) lakott.

Az 1848–49-es szabadságharc idején a pápai honvédszászlóalj hadbírája és Pápa város ügyésze volt, több osztrák érzelmű tisztet elítélt, emiatt a bukás után egy ideig bujdosnia kellett. Egy ideig Somogyban, Kivadáron tartózkodott, illetve ügyvédeskedett, majd az 1850-es évek második felében Devecserben élt, ahol kerületi jegyzőként működött. Itt megalakította és irányította a Devecseri Színjátszók Körét.

A közigazgatási pályát feladva Balaton-Füreden 1861 és 1863 között szerkesztette és kiadta a fürdőhely nyári idénylapját, a „Balaton-Füredi Napló”-t, kezdetben még „Tihanyi Visszhang” álnéven, majd a saját neve alatt. [A lapból részletek olvashatók a 2013/1. (32.) számunkban: Némethné Rácz Lídia: „150 éve írta a Balaton-Füredi Napló”.] A szerkesztőség az Ófürdőház emeletén volt. A lapot eleinte Pesten, Nagykanizsán és Székesfehérváron nyomták, majd Györök 1862-ben egy kisebb kézisajtó működtetésére kapott engedélyt, ettől kezdve az újságot maga készítette. Az időközben a lap iránt megcsappanó érdeklődés arra készítette, hogy 1863 novemberében Sopronba költözzön, és ott kezdjen nyomdászati tevékenységbe.

1866 tavaszán visszatért Zalába, ezúttal Keszthelyen telepedett meg. Még ez év júniusában megjelentette a rövid életű (5 szám jelent meg) a „Balaton” című hetilap első számát. A sorozatos kudarcok, az anyagi nehézségek készíthették arra, hogy új foglalkozás után nézzon, és a biztosabb megélhetést biztosító tanári pályára lépjen.

Élete további szakaszáról annyit tudunk, hogy előbb Óbudán, majd 1872-től a Pozsony megyei Somorján volt igazgató-tanító.

A tanítóskodás mellett írogatott is: Kassán 1875–76-ban Őri Gy. György szerzői névvel megjelent „Margitsziget történelme az I. századtól ...” című munkája. (Korábban az 1850-es évek első felében két könyve is megjelent, amelyet a községi bírák számára írt.)

Végül Tisza-Abádon telepedett meg, ahol egy kisebb leánynevelő intézetet alapított. Itt hunyt el 1888. szeptember 27-én, és 29-én helyezték végső nyugalomra a tiszaszalóki temetőben. A nyugvóhelyét nem sikerült azonosítani, a sír valószínűleg már eltűnt, a szalóki „régí” temető jelenleg felszámolás alatt áll.

Fényő	A meghalás éve, haza, ország	A halottnak					Befektetés vagy egyéb halál-utó.	Részvétel-e a halálokik szentélyében?	A temetés helye és napja.	Az eltemető tere és hivatala.
		az ő hitvallásának vagy vallásának néve és állapota.	Halálának és halál-utó, halál-utó.	Név		Élet- kor.				
				sz.	név.		Vallás.			
180	1838 ápr. 25	Őri György György őrségi ügyvéd Pápa	Pápa ő. abár	7	70	éves	Rol	apptör	memoria szentélyben	1838. 29 Nagykanizsa

Györök György halálesetének bejegyzése

Balatonfüreden 1990. szeptember 28-án leplezték le a Városi Tanács által készített fehér márvány emléktábláját, a Ferencsik János Zeneiskola (Ady Endre u. 13.) falán. Az épület legutóbbi felújítása (2010–2011) során az emlékjelet eltávolították,

visszahelyezésére már nem került sor, mivel a legújabb kutatások alapján kiderült, hogy Györök György nem itt, hanem a fürdőtelepen lakott és dolgozott. A tábla újbóli elhelyezését itteni működése színhelyének közelében tervezik.



Forrás:

Füzes M. Miklós: Adatok Györök György és Györök Leó életéhez. In: Veszprém Megyei Múzeumok közleményei 3. köt., Veszprém, 1965. 125–144. p.

Keszthelyi Életrajzi Lexikon. (Pappné Beke Judit főszerk.) Keszthely, 2010.

A pápai, a nagyatádi és az abádszalóki római katolikus plébánia anyakönyvei. (Ezúton is szeretném külön megköszönni Ferencz Károly, a hevesi esperesi kerület kiskörei plébánosának segítségét az abádszalóki adatok rendelkezésre bocsátásában.)

ADATOK PONTOSÍTÁSA

45. oldal:

Cséplő Ernő: Veszprémbe hunyt el.

84. oldal:

Györök György: 1888. szeptember 27-én hunyt el.

107. oldal:

Kanovics György: 1903. augusztus 13-án hunyt el.

128. oldal:

László Zoltán: Veszprémbe, a dózsavárosi temetőben temették el. Sírja már nem látható.

132. oldal:

Lengyel Samu: 1888. június 3-án hunyt el.

133. oldal:

Lipták Gábor: Veszprémbe hunyt el.

152. oldal:

Molnár Antal: 1872-ben született.

215. oldal:

Teasdale Vilmos: 1899. április 7-én hunyt el.

231. oldal:

Vass Elemér: Balatonfüreden hunyt el.

232. oldal:

Vaszary Ernő: 1950. január 29-én hunyt el.

HELYREIGAZÍTÁS

Az előző (2013/2.) szám 22. oldalán Kellei György írásának alábbi mondatában az évszám tévesen szerepel. A mondat helyesen: „A közönséggel, az olvasókkal történő találkozások sem maradtak el, Tibor **1984** tavaszán járt a füredi Jókai-körben, Leveleskönyv című versgyűjteményét ekkor dedikálta.”



Franz von Lenbach: Pásztorfiú (Hirtenknabe)
(1859–1860)
(München, Schack Galerie)



Protiwinsky Ferenc: Fekvő fiú – másolat Lenbach után
(1913)
(Városi Helytörténeti Gyűjtemény)



A BALATONI LÉGI FORGALOM

ünnepélyes megnyitása

SIÓFOKON

1923. június 29-én, Péter és Pál napján az **AEROEXPRESS R. T.** által, Junkers alluminium vizirepülőgépekkel.

Zenés ébresztő, katonazene, térzene.

Körrepülések a Balaton felett

Szépségverseny, tombola, kinőfelvétel. Repülőgépmoდეllek amerikai elővezetése.

Társasvacsora. – Tánc reggelig.

Kedvezményes vasúti utazás oda-vissza, fürdésel, étkezéssel. Menetrendszerű repülőgépközlekedés a Balaton felett.

ALKALMI JÁRATOK:

1. Budapest-Siófok között.
3000 méter magasságban.
2. Körrepülés az egész Balaton felett.
Indulás és érkezés Siófokra, személyenként 50.000 K
3. Kis kör: Siófok, Kenesse, Almádi, Fűred, Tihany — Siófok felett.
Személyenként 15.000 K

Ezenfelül a Balaton bármely pontjára telefonon repülőgép megrendelhető.

MENETRENDSZERŰ JÁRATOK:

4. Siófok	Indul 10 ⁰⁰	5. Siófok	Indul 12 ⁰⁰
Almádi	érkezik 10 ⁰⁵ indul 10 ¹⁷	Földvár	érkezik 12 ⁰⁵ indul 12 ¹⁷
Balatonfűred	érkezik 10 ¹⁵ indul 10 ²⁵	Balatonfűred	érkezik 12 ¹⁵ indul 12 ²⁵
Földvár	érkezik 10 ²⁵ indul 10 ³⁵	Almádi	érkezik 12 ²⁵ indul 12 ³⁵
Siófok	érkezik 10 ³⁵	Siófok	érkezik 12 ³⁵

Repülőgép rendelhető telefonon is
 Budapest Gellért-szálló **AEROEXPRESS** Siófok Fürdő Igazgatóság.

Készítette: Magyar Hírlap Kiadó, 1923. június 29.

Plakát a balatoni légi közlekedés megindításáról
 (1923)
 (Városi Helytörténeti Gyűjtemény)
 Foto: Gazsi József